

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Petri Cvnæi de Repvblica Hebræorum Libri III

Cunaeus, Petrus

Lvgd. Batavor., 1632

Libri Tertii.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-65527](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-65527)

PETRI CYNÆI
De Republica
HEBRÆORUM,

LIBER TERTIUS.

CAPVT I.

*Initia Ecclesia, & incrementa, Satanae
stratagemata. Locus in 1. cap. Genes.
explicatus de serpente. Quid sit caput
libri. Error Hieronymi. Liber Enochii
commentitius.*

Omnis de gente Iudæo-
rum commentatio po-
sita duabus in rebus est:
nam & de Republica
eorum agendum est,
quæ præ cæteris eximiū
quiddam habuit: & insuper investiga-
ri illud debet, qualis eorum fuerit Ec-
clesia. Etsi enim ambæ istæ esse sic con-
iunctæ videntur, uti pariter incedant,
& divelli haud possint: est tamen ea-
rum magna diversitas, & inspicienda
utriusque indoles seorsim est. Quare
nos, qui priorem partem duobus libris
ita pertractavimus, ut sæpe alteram
hanc,

hanc, quod omnino sic necesse fuit, attingeremus; nunc, quod bene atque feliciter vertat, singulatim ea percurramus, quæ ad Ecclesiam pertinent. Sed hîc paulò magis ex alto arcessenda nobis sermonis initia erunt. Etenim, cum antea reipublicæ sacræ institutio relata à nobis ad Mosen authorem sit, nunc vetustiora etiam *secula lustrare*, atque hinc ad Mosaicum ævum, & ad ea, quæ insecuta sunt, tempora descendere decrevimus. Ac origines quidem ipsæ, proximaque originibus, quoniam simplicissimè in sacris libris traduntur, non præbebunt nobis materiem notabilium observationum. At mox, ubi ex illis evaserimus, res persequemur luculentiores. Divus Petrus, qui rectè olim à quibusdam signifer fuit appellatus Novi Testamenti, Ecclesiam ait esse regium sacerdotium quoddam, & genus hominum electum. Ipse Deus Mose dixit, gentium se quidem omnium, terrarumque esse dominum: sed addit, paucos duntaxat quosdam esse, quos ex hominum communitate segregatos, velut thesaurum & peculium seposuit sibi: iisque regnum tribuit, sed sacerdotale. Hoc regnum sanctum & inviolabile atque æternum est. Maximis quibusque

quo

que imperiis crescendi modum natura
 posuit. licet enim nulla vis extrinsecus
 laceffat, tamen fatorum lege omnia
 magna in se ruunt, & cedit oneri suo
 fortuna. Vnum hoc regnum, de quo
 in sacris voluminibus sermo est, tem-
 pore ipso in majus solidiusque proce-
 dit, & à senio suo capit vires. Ecclesiæ
 prima incunabula mundus vidit re-
 cens natus, cum in quatuor capitibus
 staret humanum genus. Confestim
 enim impurus genius, cui ex malis no-
 stris jucunda voluptas est, Cainum à
 recta pietatis semita transvorsum egit
 in omne nefas. Itaque tunc Ecclesia
 orta est, cum improbos primum à piis
 sejungere, & suos sibi habere cœpit
 Deus. Gregem oppidò exiguum, hoc
 est, quatuor oves in tantâ mundi va-
 stitate agebat magnus ille pastor. unâ
 ex his lupus hic abstulit. Ea fuit prima
 illius victoria de humana gente, quam
 gravi peccato lapsam antea erexerat
 jam Deus, ut ad salutem perduceret.
 Haud ita multo post evênit, ut sacra
 Deo facerent duo fratres. Quod dum
 fit, haud obscuris indiciis significavit
 Deus, esse sibi Caini munera ingrata.
 Cujus rei causa in promptu est. quippe
 in Caino indoles inerat pravi ingenii.
 puras autem Deus, non plenas aspicit

R

manus:

manus: & mens integra ac recta pulcherrimus numinis cultus est. Cæterum Flavius Iosephus, autor omni laude dignus, & cui post sacrorum voluminum scriptores prima esse debet fides, haud satis consideratè hac de re verba facere mihi videtur. ait enim duplicuisse Deo laboriosam operã, quam in colenda terra sumpserat vir ille. In quo profectò fugit eum ratio. agrum enim primus hominum sator Adamus verterat, jussu ipsius Dei: & patrem secutus filius erat optimo exemplo. Sed procul dubio Rabbinos secutus est, uti solet interdum. Enimverò Iosephus, etsi gravitate supra cunctos Iudæos eminent, tamen haud ubique à deliramentis abhorret popularium suorum. Id apparet vel ex frigido illo mysterio, quod latitare credidit in voce אחר ^{quæ} est Genes. cap. 1. Nam ratio, quam in alio scripto se editurum ait, cur Moses *unum diem, non primum*, dixerit, Rabbinnica fuit. Extat liber Iudaicus, quem יופי מכלל appellat. In eo sententia hæc Rabbi Mosi Ben Ezræ refertur, אמר אחר לפני שהאחד הוא סימן להתחלה אשר לה ^{Dixit, Unus, quia unus est nota principii, ante quod principium est nullum.} Aut hoc profectò, aut simile quiddam Iosephus prodidisset in libro

libro αἰτιολογιῶν, qui non est nunc in manibus hominum. Periisse quidem eum, etiam illius interest, qui scripsit. Quid enim aliud, nisi autorem suum traduxissent tam putidæ argutiæ? Sed redeat ad Adamum, unde digressa est, oratio. Is, inter hæc initia, filium vidit suum indignâ peremptum cæde à quo minimè decuit: &, dum unius lueret mortem, magis tamen alterius tristatus scelere est. Hic ego existimo, prope fuisse, uti Satanæ dolis rursus apertum latus daret, rueretque. Sed firmavit eum vis major. Plus enim fuit, quod sperabat, quàm quod videbat. Vetus opinio est, eaque omnium eruditorum firmata consensu, Messiam humani generis servatorem promitti primis parentibus nostris, cum circumscriptorem colubrum in hunc modum alloquitur Deus, in capite tertio Geneseos, *Inimicitias feram inter te, interque mulierem: inter semen tuum, & illius. quippe semen ejus conteret tibi caput, & tu conteres ejus calcaneum.* Vtique hoc verissimum est. Concepit animo Adamus spem cœlestis atque æternæ vitæ. Quoniam tamen rationem rerum cunctarum esse dominam cupimus, sæpe mirati sumus, hoc ab illis, quorum scripta quidem vidimus, ma-

gis affirmari pro certo, quàm ostendi.
 Quare visum nobis est eiusmodi testi-
 monium quærere, quod esset inexpug-
 nabile. Enimverò ad veritatis plenam
 fidem haud satis est concors iudicium,
 & opinio multorum. Nulla mysteria
 ex verbis contextus Biblici eruenda
 sunt, nisi quæ alibi spiritus Messia, op-
 timus sui interpret, digito monstrat.
 Clausus enim, obsignatusque est sacrae
 Scripturae liber, cuius signacula solvit
 leo ille ex tribu Iudæ. Ac nobis quidem
 de tota re serió cogitantibus occurre-
 bat illustris locus, qui est in Apocalypsi
 Divi Ioannis. is est istiusmodi. *γυνή εν
 γαστρί' έχουσα, 'εκραζεν ωδινουσα & βα-
 σανιζομένη τεκείν' η' ετεκεν υιον αρ-
 ρηνα, ος μελλει ποιμαίνειν πάντα
 τα' εθνη εν ραβδω σιδηρα. mulier pra-
 gnans clamabat parturiens, & cruciaba-
 tur uti pareret. peperit autem filium ma-
 sculum, qui reget omnes gentes virga fer-
 rea. Ecce Ecclesia, & Messias. His dein
 draco infidiatur, de quo subiicit Apo-
 stolus: & εβλήθη ο δράκων ο μέγας, ο
 όφεις ο αρχαίος, ο καλέμενος Διά-
 βολος η' ο σατανάς, ο πλανώντων
 οικουμένων όλλου, εβλήθη εις τω γλυ-
 Et projectus est draco ille magnus, serpens
 ille antiquus, qui vocatur Diabolus &
 Satanas, qui seducit totum terrarum or-
 bem:*

berm: projectus, inquam, est in terram.
 Vetus serpens ille, idem est, cujus verti-
 cem soboles mulieris frangit. Quid-
 quid alii dixerint, nullum præterea
 idoneum autorem, me iudice, ista ha-
 bebunt interpretatio. Satis tamen est u-
 nus ille, qui enim hunc sequitur, mag-
 no se atque nobili nomine tuetur. Pos-
 sem etiam quadam argumentorum
 collectione & per ambages huc trahere
 verba Divi Pauli, quæ sunt in prima
 epistola ad Timoth. capite 2. *ἡ γυνή*
ἀπαληθεύσα ἐν παραβάσει γέγενε-
σώθησεται ἢ ἀγαθὴ τεκνογονίας, ἐὰν
ἐπιμείνωσιν ἐν πίστι & ἀγάπῃ. mu-
lier, cum seduceretur, causa prævarica-
tionis fuit. servabitur tamen liberorum
partu, si in fide & charitate permanserint.
 nam etsi aliud ibi agit, respicere tamen
 videtur ad pollicitationem Evæ fa-
 ctam. Hæc illa sunt, quibus stabiliri
 communis illa, & pridem ab omnibus
 recepta sententia debet. Cætera, quæ
 afferuntur, speciem veri habent: at, si
 propius intueâre, nauci non sunt. No-
 bis haud ferendum est, uti res, quæ per
 se certissima est, præsidio nitatur fri-
 gida probationis. Pulchrè ait Mosi
 Deus, *Exue calceos de pedibus tuis. locus*
enim, in quo stas, terra sancta est. Hoc co-
 gitent illi, qui contextum Biblicum

peruestigant. nudâ mente sint, & pe-
 ctus gerant ab opinione præjudicata
 vacuum. qui verum optimè exculle-
 rit, rex esto. Certè Hieronymi incogi-
 tantiam excusare non possumus, qui,
 cum vera argumenta præteriret, usus
 est falsis. In egi stola ad Hebræos, in
 capite decimo, exponitur Davidis va-
 ticipinium de Messia, ἰδὲ, ἢ καὶ ἐν κε-
 φαλίδι βιβλίου γέγραπται ὡς ἐμὲ.
Ecce venio. in capite libri scriptum est de
me. Id vaticinium David recitat ex li-
 bro secundo Legis Mosaicæ. Quod sa-
 nè notum omnibus est. At divinus
 Hieronymus magna fiducia asserit,
 verba illa vatis esse ad Geneseos prin-
 cipium referenda. *Caput libri, est Gene-*
seos principium, inquit. Non ego nunc
 quæro, utrum vocem liminarem
 ראשית, an vero pollicitationem, quæ
 de prole mulieris est, in animo habue-
 rit ille. est enim ubi utrumque specta-
 vit. Illud satis est, esse eum falso testi-
 monio usum ad probandum quod
 volebat. Nobis constat, Hieronymum
 omnium, qui olim interpretati sacras
 literas sunt, fuisse eruditissimum. ad-
 eo penitus perdidicerat Hebraismum.
 Itaque quoniam fieri haud potuit, uti
 tantus vir temere & sine gravi causa
 sic erraverit, age, dicamus qua ex re sit
 nata

nata isthæc hallucinatio. Rationem quidem sententiæ suæ ipse prodit non semel, *Quia omnis scriptura unus est liber.* Equidem haud dubito, quin vir maximus scitum vetus Iudæorum secutus sit, quibus placet, universa Biblia fuisse olim $\eta\kappa\rho\upsilon\sigma\alpha$, id est, *unum versum*, ita ut nullis sectionibus nullis capitulis, neque notis distincta fuerint volumina sacra. Memini ego amicum quendam nostrum exemplar cariosum vidisse, quod Iudæorum manu in hunc modum esset olim exaratum. Etiam illud non animadverterat Hieronymus, quid sit hoc, quod Apostolus $\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\iota\delta\alpha\ \beta\iota\beta\lambda\iota\varsigma$ appellat. Nihil enim aliud $\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\iota\delta\epsilon\varsigma$ sunt, nisi ea, quæ Iudæi, & præsertim Talmudici, vocant $\square\kappa\iota\tau\alpha$, hoc est, *membra & partes librorum.* Quare Apostolus, Iudæus ipse, & ad populares suos Iudæos cum scriberet, percommode usus tali voce est. Nam quod dicebam modo haud divisum distinctumque fuisse Biblicum contextum, sane vero id ad scriptionis modum & continuatū tenorem pertinet. At nulla tamen hinc confusio fuit. Nomina enim, titulosque, & sectionem cujusque partis diligenter didicerant homines usque ad derisum superstitioni, in quorum manibus, ceu pinguis

succina, attritos vidisses libros sacros. Satis jam manifestum est, quare deceptus Hieronymus sit. Nunc illud addimus, vaticinium illud, quod de Messia proditur in principio Geneseos, haud potuisse à primis parentibus nostris intelligi, nisi ex interpretatione Dei, qui arcanos hos abditosque sensus quadam animi miseratione illis reterxit. Nam si id modo sequimur, quod verba sonant, tota res optime in serpentem quadrat. Qui aliter existimarent, næ nos in illis magnopere hic iudiciũ desideramus. Enimvero, quid reperias omnium veterum, etiam gentilium, scriptis tam vulgatum, quam hominum naturale in serpentes odiũ? Hanc pœnam isti animali posuit Deus, cum antea esset mortalium generi amicissimum. Apud Artemidorum, in libro secundo, serpens inimicitiarum symbolum est. & in Theocriti *Αἰθιαζέως* ait muliercula,

Ἰππὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ὄφιν τὰ μέγιστα δέδωκα.

Ecce, anguem rem cunctis maxime formidabilem esse ait. Falisci olim Tarquinienfesque, teste Livio, M. Fabium Ambustum prima acie fuderunt, cum sacerdotes eorum, anguibus prælatis, incessu furiali militem Romanum in-

sucta

st
pe
an
gr
ig
ge
m
ab
di
ce
af
fa
in
st
a
ca
Et
ar
pe
st
re
ci
n
ba
in
lu
ci
di
hi
g
p

sueta turbarent specie. Quod autem pedibus amissis reptile factum sit id animal, sane neutiquam Satanæ congruit. Aristoteles, quia veram causam ignorabat, rationem ejus rei mire ingeniosam ex ipsa attulit natura. Nos meliore usi magistro, esse istud scimus ab irato numine. Neque vero res inaudita est, brutum animans excepisse voces & reddidisse. nam & de Bileami asina palam est; & alibi balænam affatur ipse Deus. Pœnam quoque haud immerito tulit coluber. quippe ministerium impuro genio commodaverat ad immane flagitium. De contritione capitis quod subditur, aptissimum est. Etenim hac parte qualiscunque læsio anguibus lethalis est. itaque quoties periculum imminet, admiranda industria in spiram se colligunt, & caput reliquo operiunt corpore. cujus rei luculentus est testis Hieronymus. Sed non est his diutius immorandum. Libet Ecclesiæ nascentis initia persequi, in quibus mira divinæ sapientiæ vis illuxit. neque per tempora, sed per species, singula, ut quidque observatu est dignissimum, notabimus. Non enim historia nobis contexitur. Sæpe integrum seculum transfiliemus. De Caini posteris pauca memorantur. nō enim

acros.
dece-
addi-
Mel-
eseos,
s no-
ione
ensus
ere-
iod
er-
na-
hic
quid
gen-
am
liū?
us,
eri
, in
um
u-
-
ne
r-
m
n
,
-
a

de gente Dei electa erant. At Sethi filios, nepotesque, & totam ab origine gentem solícite tradit scriptura. ex hac enim stirpe patriarchæ & Messias fuisse. Sethus natus est centenis plus minus annis post Abeli cædem, cum Caini progenies prophana late suas sedes posuisset, & regnum teneret impietas. At Sethus Dei metuens erat. Itaque statim, ut de illo loqui cœpit scriptor Geneseos, subjicit illud, *tunc cœptum est invocari nomen divinum.* Non intellexit hoc Rabbi Schelemo Iarchi, qui tunc ait cœpisse עבודה זרה idololatriam; & addit, בשמו של הקדוש ad eam rem abusus esse nomine veri Dei. Quæ inepta sunt. idololorum enim cultum illa mundi infantia ignorabat. & tamẽ excepta est à plerisque hæc interpretatio cum plausu. In Sethi nepotibus aliquandiu sopita fuisse virtus videtur. aut, si aliqua in illis viguit, paulum distat sepultæ inertia. celatur enim. At Enochum, qui sextus ab illo fuit, insignis nobilitat pietas. Eum virum Deus mori vetuit. viventem enim ad beatas sedes traduxit corpore integro. Iudæi satis inepte ajunt, שבעה בני אדם שקפלו את העולם כולו ואלו הן אדם הראשון ומחושלח ושם ויעקב ועמרם ואחיה השילוני ועדין הוא קיים וי-
רוי.

ros
au
len
ha
ad
est
pia
est
A
eu
na
R
co
vo
no
tig
bu
N
xa
la
pl
in
ca
ha
qu
vè
qu
ra
qu
sci
è

vos, qui omne mundi avum volunt. esse
 autem hos, Adamum primum, Methusa-
 lem, Semum, Iacobum, Amramum, A-
 haïam Silonitem, & postremò Eliam, qui
 adhuc superest. Utique stultissimum id
 est. Pari enim ratione dixerit quis-
 piam, non septem, sed duos tantum
 esse, Adamum, & Enochum, qui post
 Adamum LVI annos in terris fuit,
 eumque sepeliit. Quanquam certè opi-
 nantur Iudæi, & inter hos præcipuè
 Rabbi Aben Ezra, fuisse Enochum,
 communi lege, fato functum. Nos Di-
 vo Paulo credimus, qui obiisse illum
 negat. Et profectò, quod Enocho con-
 tigit, id cunctis datum fuisset homini-
 bus, si in vitæ integritate perstitissent.
 Nunc noster nos error, gravisque no-
 xa, mortalitate damnavit, quam per
 languores & mille corporis mala ex-
 plemus. Non est dubium quin severa
 increpatione Enochus improbitatem
 castigaverit hominum sui ævi. Atque
 hæc res quosdam nugatores excitavit,
 quia stulta persuasione syderati, spera-
 vère se posse seræ posteritati illudere.
 quippe inglorio studio, & jejuna ope-
 ra librum olim in vulgus extruserunt,
 quem ipsi, si Deo placet, ab Enocho
 scriptum ajebant. Profectò is liber aut
 è diluvii undis integer evasit, cum per-
 irent

irent ferè omnia : aut postea ex cœlo delapsus est. quod est anile. Quamquam quid non audebit asserere ineptorum vecordia, cum etiam Iudæi dicant Eliam, septimo anno postquam raptus fuit, literas ad Ioramum regem dedisse ex cœlo, & addant, ועשׂי חזן כולם *adhuc hodie illic omnium temporum fastos ab illo componi.* Et illorum quidem hallucinatio veniam meretur. non enim intellexere verba, quæ extant in libro secundo Paralipomenum, in capite vicesimo & primo. Cæterum Enochii commentitia oracula ita spreuit cordatior antiquitas, uti Hieronymus Iudæ epistolam, quæ de septem Catholicis una est, ob hanc causam à plerisque è catalogo sacrorum voluminum dicat expunctam, quia testimonium ibi citatur ex hoc futili scripto.

CAPVT. II.

*Ecclesia identidem admiranda numinis
iudicio intra unam familiam coarctata. Id exemplis ostensum.*

POSTquam Enochus terras reliquit, illa ipsa Sethi familia, quam sibi selegerat Deus, afflata seculi veneno est. Qui enim antea sollicitè matrimonii

con-

con-
int
far
Me
Plu
far
dic
dit
sta
eru
gri
qu
fce
cu
qu
di
gu
ri
fui
un
qu
ju
ut
ric
&
pi
est
ne
pe
de
po

condiciones quæfiverant in ea gente,
 intra quam Ecclesia arctabatur, nunc
 sanos affectus amplius non tenuere.
 Mens eorum vanas accepit imagines.
 Pluris esse formam, quàm morum
 sanctitatem, vitio ipsa suo favens cre-
 didit libido. Hæc res contagionem de-
 dit, quæ ab impiorum filiabus profe-
 cta, manavit latius. Protinus in ævum
 erupit omne nefas. Perierat jus, inte-
 gritas, fides, & qui semel dimissus nun-
 quam redit in gratiam, pudor. Nullum
 scelus exemplo caruit. nec vacabat
 cuiquam vetus odisse crimen, cum
 quotidie oriretur novum. Tam imme-
 dicabile malum aspero remedio indi-
 guit. Non poterat improbitas extirpa-
 ri, nisi cum hominibus. Perdendum
 fuit mortale genus. Supererat adhuc
 unus Noachus, vir scelerum purus;
 quem D. Petrus præconem appellat
 justitiæ, quia voce illius usus est Deus,
 uti ad sanam mentem flecteret nefa-
 rios. Datum illis est spatium centum
 & viginti annorum, intra quod resi-
 piscerent. Omnino sic accipiendum
 est id, quod dicitur in sexto capite Ge-
 neseos. Nam Flavius quidem Iosephus
 perperam hæc verba in alium sensum
 detorsit. Nec verò obstat, quod tem-
 porum, quæ secuta sunt, calculus haud
 satis

fatis cum serie congruit narrationis. Viderunt hoc eruditissimi Rabbino-
rum, Aben Ezra, & Salomo Iarchi. sed
addunt iidem, quod diligenti dignum
observatione est, אין עוקרם ומאחר בתורה,
*in libris Mosaicarum legum non tradi-
quid sit prius aut posterius gestum.* Cum
frustra datum ad pœnitentiam tem-
pus esset, concitis undique fluminibus,
& immissa pluviarum vi orbis terræ
effusus in undas est. De tot modò mil-
libus pauci supererant, quos Deus reli-
querat in semen, uti humani generis
jacturam nova sobole repararet. Mor
instauravit rectum numinis cultum
Noachus: &, ne diluvium alterum
formidaret, intueri iridem, atque huic
fidere sacramento iussus fuit. Erat Ec-
clesia tunc paucorum hominum. Et
tamen displicuit Deo indiscreta mul-
tudo. Iterum in minorem numerum
contractio fit. Etenim, cum Noachus
tres filios, Semum, Chamum, & Iephe-
tum genuisset, in unius Semi stirpe Ec-
clesia hæsit. Chamum natu minimum
fuisse quidam perperam colligunt ex
verbis Mosis, quæ ad Chami filium
potius referri decet. nam ipse Chamus
quidem anno uno Semum antecessit,
uti rectè divinavit Rabbi Zacuth. Cer-
tè Hieronymus eandem secutus sen-
tentiam

ten
in
no
dat
liu
illu
les.
liu
mu
tu
tur
aut
qu
ra
At
in
tul
Ecc
tas
qu
qu
en
ter
cæ
juc
tar
ub
du
ba
qu
iit

tentiam est. atque etiam mysterium in hac re latere ait, quod, si verum non est, at est tamen ingeniosum. *nudatum patrem, inquit, irrisit major filius, minor texit: & Deum crucifixum illuserunt Iudai, & honoraverunt gentiles.* Verba extant in disceptatione illius adversus Luciferianos. Post Semum aliquot annis pauca memoratu digna evenere: nisi cui libeat de turri Babylonica tragicè ampullari, aut genealogiis volumina implere. à quo mirum in modum mea semper ratio naturaque abhorruit. Demum Abramus, qui de Semi nepotibus erat, inter vetusti seculi heroas illustre extulit caput: sub quo juvena quædam Ecclesiæ, & velut robustior maturitas fuit. Enimverò hic est ille justus, quem ab Oriente excitum ait eloquentissimus vatum Esaias. Terram enim Chaldæam, quæ prima nascentem exceperat, patriosque lareis, & cætera omnia, quæ longè mortalibus jucundissima sunt, deseruit, uti ignotam adiret regionem, in qua, pedem ubi poneret, non habebat. Sed parendum Deo fuit, cujus auspiciis vocabatur ad majora. Excelsa generosaque res est animus sapientis. nunquam iisdem spatiis, quibus hæc continentur

tur

tionis.
bino-
ni. sed
gnum
pior
tradi
Cum
tem-
aibus,
terræ
mil-
s reli-
generis
Mor
ultum
terum
e huic
at Ec-
im. Et
mul-
erum
achus
ephe-
e Ec-
num
at ex
illum
amus
essit,
Cer-
sen-
tiam

tur vita, cogitationes suas terminat, quæ multis post seculis eventura sunt, ad se quoque pertinere credit. Intellexerat vir divinus regnum Cananæ fato posteris suis deberi. hoc solatio ille præsentem mœrorem edulcabat. Cæterum spem eam, quam de posteritate habebat, multa morabantur. ipse senex erat, & per ætatem defluerant vires. uxor vetula, quæ nec floribus annis peperat prolem. & tamen, quoniam cœlitus ingentia promissa animum ejus firmabant, credidit Dei immensa virtute fieri id posse, quod negabat naturæ infirmitas. Itaque jure parens credentium dictus habitusque est. primus enim eas res, quæ nec erant usquam, & esse non poterant, animi cogitatione præsentibus sibi fecit, intuitusque est. Atque hoc proprium est fidei, quam pulchrè sacer codex *ἡ ὁρασις* appellat *ἢ μὴ ὄντων*. Natus dein Isacus est: is nempe, ex cujus familia olim Messias oriretur. Hic iterum numinis consilia, haud iniqua certè, sed arcana tamen, mirari libet. Ex Agare Ismaëlem susceperat Abrahamus, à quo Saraceni Arabesque traxere originem. & rursus Ceturæ illi enixa erat non unam prolem. Tot liberorum pater erat religiosissimus senex?

nec
dò
ret
bit
ha
re
ha
qu
re
riu
th
ch
Al
A
le
no
tic
vir
pr
bit
or
cit
du
per
sin

nex. cæterùm ex omnibus unus mo-
 dò extitit, cui præcipuè suam addice-
 ret benevolentiam summus rerum ar-
 biter Deus. Ab unâ Isaci gente coli, ab
 hac una religionem, sacraque, & cæ-
 remonias suas fuscipi voluit. Sæpe jam
 habitus hujusmodi delectus fuit. ne-
 que enim verebor identidem id itera-
 re, quod scitu est perquàm necessa-
 rium. Ex Adami liberis tantum Se-
 thus, ex hujus stirpe Noachus, ex Noa-
 chi filiis Semus, ex illius posteritate
 Abramus, ac postremò ex numerosa
 Abrami sobole unus Isacus placuit e-
 lectusque est, cujus familia Ecclesiæ
 nomen atque dignitatem ineffabili ra-
 tione, velut per successionem, sibi
 vindicaret. Cæteræ gentes, tanquam
 prophana, sprete à numine, postha-
 bitæque sunt, donec Messias terrarum
 orbem ingressus, intergerinum disje-
 cit parietem, effecitque, quod du-
 dum Abramo promissum fuerat, uti
 per sobolem ejus cunctis nationibus
 sine discrimine daretur sperata salus.

S. CA-

CAPVT III.

*Sententia nostra de Melchisedeco contra
communem receptamque opinionem
confirmata. vis praesidiumque ingens
additur epistola ad Hebraeos.*

QVæ cum ita sint, monet me ani-
mus quædam de Melchisedeco di-
cere. Etenim res inopinata, & mira-
culi similis est, illo tempore cum Eccle-
sia unius familiae hæreditas esset, exti-
tisse in impia Cananæorum gente eum
virum, qui non modo rectum teneret
numinis cultum, sed Abramo quoque,
summo Ecclesie præfule, & recens in
eas terræ oras advecto, cœlestia bona
precatus, impertitusque sit. Equidem
scio ego quæ sit aliorum de Melchise-
deco sententia. sed mihi religio non
erit ab ea recedere. non enim cuius-
quam præscriptum sequimur. neque
id siverit genius noster, uti in aliena
juremus verba. Inæstimabilis res liber-
tas est: quam esse iudicii animam qui
crediderit, is sententiæ suæ adscribat
meam. Luculenta est Hieronymi epi-
stola ad Euagrium, in qua ille ex Græ-
corum docet voluminibus, fuisse Mel-
chisedecum hominem mortalem, Ca-
nanææ incolam, Salemenfium re-
gulum,

gub
tem
gur
den
liu
cat
re i
jest
na
ric
que
vid
He
seq
en
ta
co
co
bu
ub
pe
qu
ip
on
sic
mi
sed
qu
ta
ad
ce

gulum, & summi numinis sacerdotem, qui velut imagine quadam & figura Iesum Christum, maximum item regem atque pontificem, mortaliū seculis repræsentavit. Dein explicat verba Apostoli, quæ sunt super hac re in epistola ad Hebræos. Magna majestas eorum est, quos authores nominat, Irenæi, Hippolyti, Eusebii Cæsariensis, & Emiseni: tum & Apollinariū quoque, & Eustathii, quem primum vidit Episcopum Ecclesia Antiochena. Horum iudicium magno consensu sequuntur hodie cuncti eruditi. Est enim suas singuli rationes produnt, tamen diversis argumentationibus conveniunt in unum. Non est, fateor, convellendum temere, quod à pluribus constanter statutum est. quippe, ubi hoc fit, periculum est, ne omnia pervertat innovandi libido. Cæterum, quoniam receptæ opinioni adversari ipsa ratio mihi videtur, valentior esse omni authoritate debet veritas. Ego sic existimo, Melchisedecum, non hominem utique ex hominibus genitum, sed diviniore naturæ fuisse, majoremque homine, ac digniorem certe, qui tanto benedixit patriarchæ. Miserat ad Hieronymum Euagrius librum incerti authoris, qui hoc, quod diximus

contra
rationem
argens

e ani-
co di-
mira-
ccle-
exti-
eum
eneret
oque,
ens in
bona
idem
chise-
non
cujus-
neque
liena
iber-
n qui
ribat
i epi-
Græ-
Mel-
Ca-
re-
lum,

nos, assereret. Sed rejectus spreusque ab Hieronymo est, plane, ut mihi videtur, præter meritum. Etenim, quoties epistolam, quæ scripta ad Hebræos est, inspicere soleo, toties in eam adductus sententiam fui, ut existimarem aut plane intelligi eam epistolam non posse, aut certe rectum, verumque illud videri, quod nos contra opinionem Hieronymi, cæterorumque omnium asserimus. De Melchisedeco nunquam est mentio in libris veteris testamenti, nisi duobus locis; videlicet in cap. xiv. Genes. & in Psal. cx. Ex illis petatum est, quidquid sublimi oratione dissertavit Apostolus in ea epistola, quam ad Hæbræos scripsit. Tanto citius profectò rem confecerimus. Scilicet valido argumento sese niti arbitrantur, qui urbem, in qua imperium rex iste tenuit, fuisse Salem ajunt, quæ sita in Cananæa fuerit: ut non possit hoc regnum rectè, nisi hominis, intelligi. Sed quæro ex istis, quo cuius edito non licebit nobis potius Apostolo, quam istis, credere? Ecce, ait disertè, *πρωτον μὲν ἐρμελωδόμενον βασιλὸς δικαιοσύνης, ἔπειτα ἡ βασιλὸς σαλήμ, ὅ ἐστι βασιλὸς εἰρήνης.* qui primum quidem ex interpretatione dicitur Rex iustitiæ, deinde verò etiam Rex

Rex

Re
mi
Ge
Me
qu
pri
gen
ido
est
n
qu
rit
Ca
Se
er
ho
ar
er
sec
gr
ce
no
gr
m
qu
Le
na
p
n

Rex *salem*, quod est, rex pacis. Duo nomina tribuuntur huic summo regi in Genesi. prius est *Melchisedec*, alterum *Melechsaalem*. non enim illud magis, quam hoc, existimari nomen proprium decet. Vox *melech* Hebræis regem, *sedec* iustitiam, *salem* pacem notat. Idque tironibus in Hebraismo haud est ignotum. Itaque *salem* non est hîc nomen urbis, quemadmodum neque *sedec*. aut eant, qui veteribus erroribus novos superstruunt, & in regno Cananæ imaginariam urbem aliquâ *Sedec* collocent. par enim ratio ejus erit cum stramentitio illo *salem*. Sed hoc leve est. Nos profectò, nisi solidis argumentis agimus, imprudenter tot eruditissimorum hominum, totque seculorum labefactare consensum aggressi sumus. Sed bene speramus. Procedant in numerum cætera, quæ idem nobis Apostolus subministrat. Is magna epistolæ parte docet, excellentius majusque fuisse Messiaæ sacerdotium, quam Aaronis aut Levitarum. quippe Levitarum munus fuisse temporaneum,

S 3

neum,

¹ Fuit quidem *Salem* oppidum Cananæ, sed hic pro appellativo accipitur, & pax vertitur ab ipso Apostolo. Hoc multis non satis perpenderunt.

neum, quia dignitatem sacerdotii quifque cum vita amittebat, & in locum demortui subibat alius. At Christi, inquit, sacerdotium, pariter ut Melchisedeci, æternum est. & verò, ne fides dictis desit, Davidis vaticinium de Messia recitat ex psalmo centesimo & decimo. *Tu es sacerdos in æternum, sicut Melchisedecus.* In Græco est, *ὡς τὸν εὐχριστόν*, secundum ordinem. Sed David, cujus mentem magis, quam verba secutus est Apostolus, ait, *כדברתי מלכיצדק*, quod eruditissimus Rabinus Aben Ezra rectè explicat *ככבוד מלכיצדק in morem Melchisedeci*, vel, quemadmodum Melchisedec. Neque aliud profectò verba Hebræa sonant. Enimverò ita res est. Profligaverat prælio reges impios Abrahamus, & victrices reducebat copias. Forte tunc in itinere obvium se illi tulit filius Dei, specie humanâ, habitu sacerdotis regisque indutus, ejusque animum faustis vocibus ad omnia ingentia erexit. Etiam panem vinumque fessò dedit, ne quid hac quoque parte desideraret ille principum debellator. Statim Abramus esse hoc majus quiddam celsiusque sensit. Itaque quod sub imagine latebat, mente coluit, & Messia, summo regi sacerdotique, quem mortalibus olim datum iri intelligebat, præsentem præsens munera decimasque obtulit.

tuli
hu
mu
po
mi
bu
nis
illo
gu
vic
ve
ne
qu
ej
n
m
ex
qu
au
n
p
il
v
te
le
pe
ju
n
q
a
n

tulit. Et quid causæ, obsecro, est, cur hunc justitiæ & pacis regem non credamus fuisse eundem illum filium Dei, qui postea, ad quercum Mamre, duobus comitatus sociis, Abrahamo apparuit, cibum cum illo sumpsit, adfuit unà in unis ædibus, ac denique collocutus cum illo est? Mihi sanè majus certiusque argumentum divinæ cœlestisque naturæ videtur, homini in media via derepente, velut è machina, supervenire, eique benedicere, & alimenta potumque dare, quàm hominis tectum subire, hospitio ejus excipi, epulis accumbere, sermones cum illo ferere. Vnum modò discrimen est, quod in capite xviii Geneseos expresse tandem dicitur, Deum fuisse, qui Abramum adierit: de Melchisedeco autem illud non ait quidem scriptor Geneseos, sed mysterium hoc relinquit explicandum Davidi & Paulo, qui nos de illo dubitare amplius non sinunt. Nec verò obstat, quod rex ille sacerdosque æternus quadam propria appellatione Melechsaalem & Melchisedec vocatur. Sæpe enim sacer codex Deo nomina hujusmodi ex re nata aptat, quorum omnis posita vis in significatione rei est, de qua forte tunc agitur. Itaque alibi *Ehie ascher ehie* dictus est, & *Emmanuel*; plane ut nunc *Melech saalem* & *Melchi se-*

dec. Nemo miretur multis nominibus
 eum appellari, qui unus est omnia. Tot
 sunt nomina ejus, quot spectamus vir-
 tutes atque opera. Virtutes autem ejus
 quis fando enumeret? cum multas
 percensueris, longè erunt plures, quas
 omittes. Ne illud quidem scrupulum
 iniicere cuiquam debet, quod in Gene-
 si scriptum est, *Erat sacerdos Dei altissimi.*
 Hoc enim *θεὸς τὸ ἄνωγ. ἔϊσπεως,*
 sive ad habitum sacerdotis pertinet, què
 induerat Dei filius. Et profecò fuit
 cum etiam alias sumeret personas. cu-
 jus rei exempla in illustri posita sunt.
 Ajunt præstantissimi theologorù, quo-
 tiescunque Deus immortalis homini-
 bus apparuit, apparuisse personam se-
 cundam, id est, filium. Quod sanè ab il-
 lis rectè existimatum est. Vtique cum
 Apostolus ait, *Sæpe Deum antea per*
Prophetas, novissimè autem locutum
fuisse per filium, non ille negat visum
 antea in terris Messiam esse, sed haud
 obiisse eum concionandi illud munus
 significat, quod olim à vatibus sem-
 per, ac tandem verò susceptum ab ipso
 est. Etiam nos existimamus, filium Dei,
 cum in via Abramo occurreret, eum
 vultum, eumque habitum corporis
 sibi finxisse, quem postea gessit in ter-
 ris. atque hoc illud esse, quod Apo-
 stolus

stolus ait, *ὁ φωτισμένος ὁ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ*. Assimilatus filio Dei. Non poterat ipsum illud corpus induere, quod in terris postea intuiti sunt, & contravere mortales. Id enim serò admodum genitum formatumque est, neque antè exstitit. quare imaginem duntaxat illius repræsentaui Abramò, sed planè eandem, quam inter homines habuit. Neque alio pertinere mihi videtur, quod scriptum à Ioanne est, *Abram gestiit videre diem meum, & vidit, gavisusque est.* Id enim uni Abramò contigit, & singulare quiddã fuit: cum de cæteris illud dicatur, *Multi prophetae & iusti cupiverunt videre, quæ videtis, & non viderunt.* Sed neque hoc sententiæ nostræ repugnat, quod iustitiæ ille pacisque rex *ὁ πατήρ ἡ ἀμήτωρ*, sine patre, ac sine matre fuisse dicitur. non enim profectò Divus Paulus mysterium illud duplicis naturæ spectavit, quod eiusmodi est, uti Messiaë quidem divinitas patrem, mortalitas verò matrem, at seorsim neutra utrumque parentem agnoscat. Pertinere illud ad ea tempora non potuit, cum nondum hominem induisset humani generis servator. Sed hoc utique sensit potius Apostolus, non esse eum communi lege ex patre

atque matre, neque ex libidine aut conjunctione viri foeminaeque fatum, sed aeternum eum esse, & (quod Esaias vates in capite LIII ait) *nihil posse dici de generatione ejus*. Sane verò ii ipsi, qui Melchisedecum Salemensium regulum, hominemque mortalem fuisse volunt, fatari coguntur ea omnia, quae de illo Apostolus dixit, etiam Messiae convenire. Quod cum ita sit, profectò non aliter Messiam ἀπαύτορα ἢ ἀμήτορα, *patris matrisque exortem* cogitare possumus, quàm eo pacto, uti jam nos significavimus. Equidem ego animadverto quoque, Melchisedeci sacerdotium à Divo Paulo perpetuum atque infinitum constitui. ita quippe ait, μήτε ὀρχῶν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλει ἔχων, ἀλλ' ἱερός εἰς τὸ διηνεκές. *neque initium dierum, neque vita finem habens, manet sacerdos jugiter*. Ex quo colligitur, si Messiam atque Melchisedecum non esse unum eundemque, sed duos credimus, etiam hinc duos jam effici sacerdotes, quorum functio nullis circumscripta annorum spatiis in omne aevum durat. Quod certè nemo veterum antea, neque è recentioribus quisquam hactenus vel per somnium dixit. Nunc tandem illud dicamus, quod rerum omnium primum maximumque nobis est. Haud dubium est,

est,

est
vo
ex
eo
li
u,
H
po
pl
co
m
h
p
2
e
n
co
al
fe
I
7
2
m
v
in
ta
il
p
d

est, quin Iudæos genius aliquis malè ad-
 vocatus in eum detruserit errorem, uti
 existimarent, id quod hodie in scriptis
 eorum legitur, *Melchisedecum fuisse fi-
 lium Noachi, Semum, qui ad tempora
 usque Abrami Isacique superstes fuerit.*
 Hac futili opinione imbutos Iudæos A-
 postolus ad sublimiorem vocat contem-
 plationem: &, de hoc ipso Melchisede-
 co, qui non Semo tantum, sed cunctis
 major esset hominibus, verba facturus,
 hac præfatione utitur, *ὡς ἔστι πολὺς ἡ-
 μῖν ὁ λόγος, καὶ δυσερμηνεύσιμος λέ-
 γειν.* De quo nobis multa sunt dicenda,
 eaque difficilia explicatu. Ecce, stupet ad
 magnitudinem personæ, & ineffabilem
 confitetur, quod nunquam facit, cum de
 aliis umbris typisque loquitur, quibus
 fuerat olim regnum Messix figuratum.
 Dein subjicit, *χωρὶς πάσης ἀντιλογίας
 τὸ ἔλαττον ὑπὸ ἑκρείττονος ὀλο-
 γεῖται.* Sine ulla controversia, non be-
 nedicit nisi major minori. Hoc vult, di-
 viniore cujusdam naturæ eum fuisse, nec
 in hominibus numerandum: quia, qui
 tanto benedixit patriarchæ, certè major
 illo digniorque esse debuit. Etiam com-
 parat illum cum Levitis, ¹ *καὶ ὡς μὲν
 δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι
 λαμ-*

¹ Ad Hebr. cap. 7. vers. 8.

λαμβάνουσιν, ἐκεῖ ᾧ, μαρτυροῦμεν
 ὅτι ζῆ. Atque hic quidem homines, qui
 moriuntur, decimas accipiunt; illic au-
 tem is, de quo testatum est, quod vivit.
 Duo notat; primum, quod Levitæ,
 quibus decimæ dabantur, homines
 erant: dein quod morerentur. at hunc
 sacerdotem, cui Abramus decimas de-
 dit, non hominem, non mortalem ait
 fuisse, sed eum, de cuius vita & æterni-
 tate, inquit, testimonium habemus omni
 exceptione majus. Quodnam autem il-
 lud est? nempe hoc Davidis, quod ci-
 tat¹; Tu es sacerdos in æternum, sicut Mel-
 chisedec. Quasi dicat, Tu es ille iustitia
 pacisque rex, ille, inquam, sacerdos, qui
 vivis æternusque es; quem vidit Abraha-
 mus, decimisque & muneribus veneratus
 est, & Melchisedecum appellavit, cum
 appellare eum majore atque ampliore no-
 mine haud poterat. Etiam illud scriptum
 extat, vers. 15. & 16. καὶ πῶς ὁμοί-
 οτι καὶ Μελχισεδεκ ἀνίσταται ἰερῶς
 ἔπειτα, ὃς ἔστι νόμον ἐντολῆς σαρκί-
 κης γένηεν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ζωῆς
 ἀκατάλυτος. Ad instar Melchisedeci exo-
 ritur sacerdos alius, diversusque à Levi-
 tis, qui non ex lege, cuius mandatum sit
 carnale, sacerdos est, sed ex vi indissolubi-
 lis

¹ Ibid. vers. 17.

lis vita. Nimirum, quod in Levitis fuisse negat, id in Messia & Melchisedeco ponit, *vim indissolubilis vita.* Paulo ante dixit, v. 11; *Si consummatio per Leviticū sacerdotium erat, quid amplius erat opus alium exoriri sacerdotem, secundum ordinem Melchisedeci?* Vtique hoc omnino significare vult, nullam consummationem earum rerum, quæ promissæ quondam erant, fieri potuisse per Leviticum sacerdotium. itaque opus fuisse sacerdotio perfectiore, cuiusmodi fuit Messia illud, sive Melchisedeci. at si Melchisedecus mortalis homo fuit & Salemenſium regulus, sacerdosque, ut isti ajunt; sane ineptum sit majorem perfectionem hujus sacerdotio, quam Levitarum, adscribere. Salemenſes enim siti in media erant Cananæa, quæ regio nondum sacra susceperat rectæ religionis, quoniam recens in eos terræ fines advenerat Abrahamus. Sed esto. fuerit apud eos summi numinis reverentia. quis tam rerum omnium ignarus est, uti nesciat cultum religionis, etiam in ipsis patriarcharum familiis, rudem duntaxat informemque fuisse, donec lege lata societatem atque ordinem Levitarum instituit ipse Deus, præcepitque quibus cæremoniis sacrisque coli deinceps vellet,

vellet,

vellet, cum id antea haud usquequa-
 que factum esset debitis ritibus? Si
 omnia argumenta convecrare velim,
 justo volumine opus sit. Satis diu jam
 hoc saxum volvo. liberari cupio. Di-
 cendum tamen in extremo est, quid
 veteres recentioresque commenti sint
 ad locum Apostoli interpretandum.
 Videbant rem obscuram & difficilem
 esse. Magnum aliquid audendum fuit.
 In re crepera & ancipiti præceps ca-
 pienda via est. Igitur illud, ἀπῆται,
 ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, sine patre,
 sine matre, sine genealogia, haud ideo di-
 ctum putant, quia parentes non ha-
 buit Melchisedecus, sed quia nec ante,
 nec postea eorum nomina adscripsit Mo-
 ses. Et rursus, μήτε ἄρχὴν ἡμερῶν, μή-
 τε ζωῆς τέλος ἔχων, μένφ' ἰσθῶς εἰς τὸ
 διωκεῖς. nec initium dierum, neque vi-
 ta finem habens, manet sacerdos in ater-
 num. Nempe, natus quidem est, inquit,
 mortuusque; sed quoniam ejus rei mentio
 non fit, fuisse æternus existimatur: &
 Messia divinam naturam velut typo re-
 presentavit. Profecto, hoc non est my-
 steria, sed rerum ludibria consecrari.
 Quot enim possem Levitas sacerdotes,
 quot alios sanctos illustresque heroës
 ex sacris libris recensere, de quorum
 natalibus & morte altum silentium
 est?

est
 jan
 mu
 iis
 mo
 ist
 vu.
 pr
 est
 qu
 m
 sec
 ef
 qu
 n
 ac
 ru
 N
 pe
 fic
 n
 qu
 or
 A
 da
 fe
 tr
 ce
 ef
 pa
 m

est? Igitur, quod felix faustumque sit, jam totidem figuras Messix habebimus. Iudæi credunt Iacobum non obisse, quia in Genesi non dicitur, *Et mortuus est Iacob, sed, expiravit.* Iam istud alii ad iuvandam firmandamque vulgarem de Melchisedeco opinionem prodiderunt, quo autore, incertum est, sed authore tamen Iudæo. Ego quidem certe in scriptis Rabbi Schelemonis Iarchi id me legisse memini, sed purum putum existimavi delirium esse, neque magis excusari debere, quam hoc, quod de Melchisedeco vane creditum est. Qui tale præsidium ad sententiæ suæ probationem adferunt, nã illi nugas nugis propugnant. Nihil tam facile reperitur, quam ineptiendi occasio. Et quid tandem non fiet? Iam etiam metuo, ne Tobix canem aliquis sine cauda fuisse putet. quippe nihil de ea scriptum est. Sed omnes futilitatis numeros implevit Athanasius, qui Melchisedecum quendam fingit, cuius imprecationibus effectum sit, uti terra ima dehisceret, patremque illius & cunctos absorberet consanguineos. atque hanc causam esse ait, cur eum Apostolus fuisse sine parentibus, & sine genere dicat. Nemo ægrotus quidquam somniat tam

in

infandum, quod non aliquis affirmet sapiens. Nihil vane hariolatus est Marcus Terentius Varro. Quotidie magis magisque hoc verum reperio. Sed mittamus ludos. Si nihil aliud dixisset Apostolus, quam ἀρχὴ αὐτοῦ, adduci possem uti in eorum sententiam pedibus irem. nunc diserte explicat verba sua, aitque ¹, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε τέλος ζωῆς ἔχων, μένδ' ἐπέσ' εἰς τὸ διωκεῖς. nec initium dierum, nec vitæ finem habens, manet sacerdos in perpetuum. Vtique non quid Moses dixerit, tacueritve, sed quid res sit, & quid sibi videatur, ait. Quidquid tribuit illi Apostolus, fultum est non Mosis reticentia, sed Davidis affirmatione. Quod hæcenus non observaverunt interpretes, non enim ait ², *cujus mors reticetur à Mose*, sed contra, de quo Davidis testimonium exstat, quod vivit. ὅτι ζῆν. Quod profecto longe aliud est. Potest is obiisse, *cujus obitus tacetur*: potest & in vivis esse. quod enim silentio transmittis, incerto est. nihil quippe affirmas, at, de quo dicitur, ὅτι ζῆν, quod vivit, & quidem cum emphasi, ad differentiam Levitarum, qui in eodem commate appellantur

¹ In cap. 7. vers. 3. ² Ibid. vers. 8.

lantur¹ ἄνθρωποι ἀποθνήσκοντες, ho-
 mines mortales; is, inquam, de quo
 tam evidenter hoc asseritur, non po-
 test mortalis fuisse. aut, si fuit, profe-
 cto jam non hominum, sed angelo-
 rum lingua locutus est Apostolus. eam
 autem linguam an alii per insomnium
 aut revelationem didicerint, nescio.
 ego quidem homuncio ad istum sa-
 pientiae gradum non perveni. Cæte-
 rum, qualis sit hæc vita, quam Melchi-
 sedeco tribuit Apostolus, nemini ob-
 scurum esse potest. Ait David, *Tu es*
sacerdos in æternum, sicut Melchisedec.
 nempe sacerdotium æternum Melchi-
 sedeco adscribit vates: & ad exem-
 plum illius, etiam Christo. Hoc Davi-
 dis testimonium citat Apostolus, ver-
 bis quidem aliis, sed eodem sensu,
 ὁ μαρτυροῦντος ὅτι ζῆ. quod perin-
 de est, ac si diceret, *is, qui teste Davide*
in æternum vivit, sacerdosque est. Hæc
 est vera & genuina sententia verbo-
 rum Pauli. aut, si aliter existimamus,
 actum est de facili interpretatione epi-
 stolæ, quæ scripta ad Hebræos est. E-
 quidem ego diu miratus apud ani-
 mum meum sum, repertos fuisse quos-
 dam, quibus hæc epistola displiceret

T

qui

¹ Ibid. vers. 8.

quidem, quia favere Novatioribus videbatur, quod temere tamen & falso creditum fuit: at neminem vero deprehendisse perplexa illa ænigmata, quæ in his de Melchisedeco verbis laterent, siquidem ex communi interpretum opinione explicarentur. Agant se versentque in omnes partes, quos & præsens & prior ætas tulit. Nihil nisi nubes atque inania prensabunt nequicquam, & suis se tenebris involvent. Non utar circuitione. Ego initio, cum operam darem, ut quam minimo negotio deciderem cum tantis incommodis, de epistola quidem hac, quin merito olim à Latinis Ecclesiis sprete esset, nullus dubitabam. cæterum Davidis verba, quæ de Melchisedeco sunt, non ad Messiam, sed aliovorsum trahebam. Enimvero Iudæos magistros sequebar, quorum est persæpe in Biblico contextu interpretando admiranda industria. Rabbi Aben Ezra ait, psalmi istius authorem esse non Davidem, sed quendam מְשֻׁרֵי מִתְּוֹרָה è cantoribus. Itaque cum statim initio dicitur, *Dixit Deus Domino meo, sede ad dextram meam, donec inimicos tuos fecero scabellum pedum tuorum, &c.* verba hæc sunt non Davidis de Messia, sed, ut ipse vult, cantoris de Davide, ut hic fit

fit sensus, *Locutus est Deus Domino meo*
Davidi: esto rerum omnium securus. ho-
stes enim tuos Pelistæos sic omnes fundam,
ut eorum capitibus insultes. Postquam
 plura in eandem sententiam dixit psal-
 tes, tandem adiicit, *juravit Deus, & non*
pœnitebit: tu es sacerdos in perpetuum, ut
Melchisedec. Persæpe spiritus divinus
 reges principesque & ductores popu-
 li, sacerdotes appellat, quia cæremoni-
 arum ad eos, religionumque cura &
 tutela pertinet. Itaque, *Eris sacerdos,*
mutatis verbis esset, regnabis, eritque ti-
bi summum imperium in cives tuos. Il-
 lud vero, *In seculum,* putat Rabbi Kim-
 chi dictum ob hanc causam, quia Sau-
 lis fuerat execrabilis & brevis pote-
 stas. at David inter res lætas florentes-
 que consenuit. Sequitur, *sicut Melchi-*
sedec. Hic non idem sentiunt Iudæi.
 Rabbi Abraham ait, המעם שישראל
 ילחמו ואתה תקח חמעשר כאשר לקח מלכי
 זרק מאברהםו
gnabit Israel, & tu decimas prædæ acci-
pies, ut Melchisedec accepit ab Abraha-
mo. Rabbi Moses ne ad historiam qui-
 dem hæc retulit, sed Chaldæum secu-
 tus Targumistam est, cujus est hæc in-
 terpretatio, דאנרו מתמני לרבנא לעלמא
 וזו דאתי כגין זכותא דהוייתא מלך זכאי
constituëris dux princepsque annis conse-
quenti-

quentibus, idque propter iustitiam. quia
 es rex iustus. ita enim accipio verba
 Chaldaica, quæ alii secus intellexere.
 Ut ad pauca redeam, memorat plures
 id genus psalmos Aben Ezra, in quibus
 non David, sed cantor, quisquis fuit il-
 le, de Davide loquitur. Inter eos est
 psalmus vicesimus, *exaudiat te Deus in
 die angustia*. Tum & is, qui sequitur,
domine in fortitudine tua letabitur rex.
 item septuagesimus secundus. Hæc
 cum hunc in modum cogitare, com-
 modum obtulit se oculis nostris lucu-
 lentus locus divi Matthæi, qui est in
 capite vicesimo & secundo. Ibi Phari-
 sæos interrogatione illaqueat ipse
 Christus, πῶς Δαβὶδ πνεύματι κύ-
 ριον καλεῖ χριστὸν; λέγων, εἶπεν ὁ κύ-
 ριος. Ὁ κύριός μου, καὶ δεξιὰν
 μου, ἕως αὐτοῦ &c. Quomodo David spiri-
 tu divino actus, appellat Christum Do-
 minum? dicens, sede ad dextram meam,
 usque dum &c. Non alio argumento
 nobis opus est ad confutandam vani-
 tatem delirii, quod penè nobis impru-
 dentibus obtruserant Rabbini. Per to-
 tum illum psalmum non cantor de
 Davide, ut ipsis placet, sed David de
 Messia loquitur. Id Phariseos in Euan-
 gelii libro docet supremus, maximus-
 que magister, penes quem fides esto.

Erravit

Erravit Aben Ezra, Rabbi Moses, & Kimchi, atque Chaldaeus Targumista, & quantum uspiam est verporum. Manet manebitque veritas mysterii, quod de Melchisedeco effatus est David, quem secutus est Apostolus, cujus epistola ad Hebræos sacrosancta est, & nihil nisi Deum spirat. Nescio equidem an post Euangelium Ioannis ullus sit novi testamenti liber, in quo plus profundæ reconditæque sit theologiæ. Quare non sine causa antea cruciabat me conscientia aversi genii mei, cum unius loci non intellecta vis iudicium tardaret meum de tam illustri scripto, quod cæteris sui partibus omnia prodebat magna & excelsa. Non temere poteram divino spiritu dictatum credere, in quo tam inconcinna cernerem: & tamen, sicut magnorum fluminum capita admiramur, & in sylvis quibusdam secretum umbræ, atque arborum proceritas fidem numinis facit; ita, cum oculos ad ea conjicerem, quæ in eodem illo auctoris monumento supra hominum essent mediocritatem, decreveram cum animo meo tantisper isthæc venerari, donec cætera quoque, quæ non capiebam, tandem assequerer aliquando. Et profecto non pessime res successit. Nam

quæ de Melchisedeco diximus, si non omnino certa, at verisimilia tamen sunt. Filius Dei fuit, cui Abrahamus decimas dedit. Neque aliter quæstionem hanc, quæ mere historica est, decidimus. Equidem nescio quibus sit documentis usus scriptor *αὐθις*, quem tam cupide damnat Hieronymus. argumentationes enim illius nec recenset, nec confutat. Fortassis ille imperite defenderat causam optimam. quod fit interdum. Sententia quidem ejus recta veraque est. Quamquam illud tamen improbamus, quod putavit Spiritum Sanctum apparuisse Abramo. quippe satius est, uti jam ostendimus, filium Dei eum fuisse. Cæterorum disceptationes referre, supervacuum est. Magni tamen nostra interest, extare Origenis homilias, in quibus multa ille de Melchisedeco disputavit, teste Hieronymo, ac tandem illuc perduxit rem, uti *angelum fuisse* eum diceret. Quæ opinio, etsi nobis non admodum placet, quia incommodi quiddam habet, tamen laudanda est præ ista, quam Hieronymus & cæteri sunt amplexi veteres recentioresque. Quod manifestum faceremus, si opus esset. Certe magno fuit vir ingenio, atque excellenti eruditione Origenes:

genes: uti non immerito scientiam illius optaverit Hieronymus, etiam cum invidia nominis. Fuit ille quidem perniciosorum quorundam dogmatum author: sed tamen, quia præstantissimus erat sacræ scripturæ interpres, ita spernendi errores ejus fuere, uti nihil derogaretur summis ejus virtutibus. Falli & hallucinari humanum est. solitudinem quærat oportet, qui vult cum perfectis vivere. Pensanda vitiiis bona cujusque sunt, &, qua major pars ingenii stetit, ea judicandum de homine est.

CAPVT IV.

Ecclesia fata ab Abrami temporibus usque ad regni Israëliti sciisionem, qua post Salomonis mortem contigit. Divinandi vis in morituris. Israelitarum idololatria in Agypto. Superstitionibus Agyptiorum saepe postea obnoxii Israelita in Palaestina. Apis. Serapis. Vitulorum, & serpentis veneratio. An Iudæi asinum coluerint? Cur Agyptii asinum execrati sint? Cophinus fanumque Iudaorum, qui Roma erant. Res legesque Iudaica intactæ Græcis Romanisque scriptoribus, & quare. De Theopompo & Theodecte. Iudaorum

T 4

adver-

*adversus externos odium. Mendacia de
Iudais.*

POSTquam ex his scopulis enavigavi-
mus, pertexendum jam est, quod
antea exorsi sumus. Perduximus ad
Abrahami tempora Ecclesiam: in qua
feligenda hoc maxime spectavit Deus,
uti in una familia, & interdum penes
unum esset. Abrahamo unus Isaacus
successit. ad cæteros ejus liberos non
est devoluta tantæ rei hæreditas. Rur-
sus, cum ille ex Rebecca gemellos, Esa-
vum & Iacobum, suscepisset, singula-
re fatum Iacobi fuit. idque multo an-
te ex oraculo intellexit mater adhuc
gravida. Secuta divinam prædictio-
nem patris auguratio est. Sæpe heroi-
cis temporibus patriarchæ, sanctissimi
mortales, conceptis verbis res futuras
significavere liberis suis, paulo ante
quam illis natura finem vitæ faceret.
Nimirum erat in animis eorum quid-
dam præsentiens atque divinans, cum
illud instabat tempus, quo onerosi
corporis vinculis exoluti, ad cælum
suum, & speratas beatorum sedes mi-
grarent. jam tum enim, etiam in ter-
ris adhuc, frui divinitate sua incipie-
bant, & majore vi agebantur. Idem
Isaco accidit. Oculos ejus caligo pepu-
lit:

lit: menti lux accessit: &, cum in vicino mors erat, vatem egit. Longum esset disserere, per quas rerum difficultates eluctatus Iacobus sit, dum insidias illi tenderet frater, vir haud admodum numinis observans, sed qui progeniem post se reliquit longè nequiores. Atque hîc insignis jam rerum mutatio incessit. Etenim ex Iacobi duodecim filiis ortus est is populus, quem Israëlem appellat sacer spiritus. Itaque cum hætenus identidem alia atque alia familia, sed plerumque una duntaxat, sacrorum religionumque fuisset custos, tandem nunc id decus datum cunctis Israëlitis est; quibus certe solis licet consecrare origines suas, & ad Deum referre authorem. Hæc gens incredibile memoratu est quantis incrementis aucta sit brevi tempore. Sed quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros, quibus artibus potentiam adepti sint, abunde in his dictum est libris, quos de Republica eorum scripsimus. Nunc libet alia persequi. Sanctum populum statim initio longa sterilitas & agrorum ingratitude alias in terras expulit. Sedes illi præbuit Ægyptus, quæ regio mirè segetibus semper exuberat, & Nili sui inundationibus læta nihil cœlo imbribusque

busque debet. Illic dum fuere, per multos annos patriis ritibus eorum & avitis sacris incorruptus honos stetit. Sed tandem, ut nihil perpetuum est, in superstitionem delapsi sunt, quæ jam olim per Aegyptiam gentem fusa, tunc quoque illorum imbecillitatem occupavit. Certè Israëlitis objicitur in capite vicesimo Ezechielis, quod in Aegypto idola & stercoreos deos honoraverint. Nihil illa oratione, quæ ibi extat, luculentius est. At in capite vicesimo & tertio, paulo obscurior sermo est; sed idem tamen dicitur: *Fili hominis, duæ mulieres, unius matris filia, fuerunt, quæ fornicatae sunt in Aegypto. Ibi pressa sunt ubera earum. major Aholiba dicta est, & soror ejus Aholiba. mea, inquam, fuerunt, & filios filiasque pepererunt.* Fictis nominibus Israëlem designat & Iudam. Diu Iudæis idololatriæ adhæsit contagio, quam ab insolenti & ventosa natione traxerant. Etenim quod serpens æneus, quem in paucos dies, & ob aliam causam Moses erexit, thure postea & sacrificiorum libamenti usque ad tempora Hiskiaë cultus sit, id verò totum ab Aegyptiorum profectum vanitate est, qui, ut Marcus Tullius ait, *quamlibet carnificinam prius subierint, quam aspidem aut ibi violent.*
 ipsam

Ips
 ba
 int
 vic

Pe
 vo
 &
 im
 re
 Be
 lu
 tia
 m
 M
 qu
 ex
 fa
 m
 ri
 fe
 su
 ru
 in
 at
 qu
 gi
 et
 e

Ipsum Serapidem draco repræsentabat, eminuitque id animal præcipue inter fercula Isiacæ pompæ, de qua Ovidius in hunc modum loquitur,

Pigraque labatur circum donaria serpens,

Et comes in pompa corniger Apis eat.

Percommode Apin nobis in mentem vocat Naso, quippe is fuit sanctus bos, & summum numen Aegyptiorum. Eos imitatus Hieroboamus Israëlitarum rex est, aureamque bovis imaginem in Bethel & Dan erexit, uti hac re populum sibi retineret, firmaretque, Aegyptiacæ superstitionis memorem. Quid multa? quotiescunque Iudæi, sprete Mosis lege, animalia quædam, effigiesque venerati sunt, ad Aegyptiorum se exempla composuerunt. Itaque mirari satis nequeo, quid Plutarcho, aliisque maximis autoribus in mentem venerit, cum Iudæos a sinum divinis coluisse honoribus tradiderunt. Futilia hæc sunt & nugatoria. nam nec legibus eorum istud sancitur, quæ adhuc integræ in manibus hominum sunt: & rursus ab Aegyptiis esse ejus rei origo nequit, quoniã profecto nullum animal magis invisum huic genti est. Typhonem enim quendam Osiridis interfectorem omnibus contumeliis mortuum infestabant

etabant

etabantur : & , quia is fulvo crine fue-
 rat, cunctos asinos , ob similitudinem
 coloris , de saxo præcipites dare, mos
 eorum fuit. Nemo quisquam ruffus
 reperiebatur, qui non publicè ludibrio
 esset. Etiam Busiritas ac Lycopitas ait
 Plutarchus tubis non usos, quod sonus
 earum quiddam clangere asinum
 visus est. Supra omnem festivitatem
 est, quod de Ocho Persarum rege pro-
 dunt. Eum Aegyptii identidem asinum
 appellaverant, incredibilem hoc igno-
 miniam rati. quibus ille, ὁ μὲν τοῦ ὄνου
 ἔστω ὑμῶν κατὰ σωχῆσεται ἢ βῆν.
 atqui, inquit, iste asinus vestrum bovem
 comedet. Apin autem designabat. Fal-
 sum est igitur, quod de Iudæis magno
 consensu memorant tot scriptores. Et
 tamen adeò blandita est iis homini-
 bus commenti dulcedo, ut reperti sint,
 qui septimo quoque anno hominem
 peregrinum huic fuisse asino immola-
 tum affirmant. Nos hæc omnia in
 odium sacrae gentis conficta arbitra-
 mur. neque id insolens fuit Romanis
 Græcisque. Ingeniosa est ad mentien-
 dum impietas, & favet ipsa industræ
 suæ. Sed tempus est ab his facessere. Ad
 Israëlitas redeo, quos in Aegypto sedes
 posuisse jam retuli. Nihil rerum mor-
 talium tam instabile ac fluxum est,
 quàm

quam aliorum quod beneficio tenes. magna enim mobilitate sunt animi hominum. quisquis alterius rebus consulit, suam ipse fortunam habet in consilio. ubi res postulat, fides & pacta posthabentur. Enimvero Ægyptii beneficium suum rati, quod Hebræi in rebus bonis essent, postquam metus jam erat, ne advenæ in partem regni acciti contra omnes valescerent, animum mutavere, &, quos diu benigne persecuti erant, repente velut fatigati destituunt. Placuit eos dura servitute oppressum ire. Hoc factum ea tempestate ait Moses, cum Ioseph & cuncti fratres ejus fato functi essent. Non magni est, quod Rabbini notant: אין לך בכל השבטים שקצר ימים פחות מיוסף ואין לך בכל השבטים שהאריך ימים יותר מלוי וכל זמן שהיה לוי קיים לא נשתעברו ישרי למצרים ומשמת לוי התחילו המצרים לשעבדם: מכאן אמרו אחר מן האחים שמת ודאגו כל האחים אחר מן החבירה sententia est, *Iosephum minime diu vixisse, diutissime autem Levi. quo extincto, oppressos Israelitas esse. Atque hinc natum esse Hebræorum illud adagium, unius fratris obitu ceteros omnes affligi, & uno socio ablato, in luctu esse totam societatem.* En acumen Judaicum. Equidem ego sic semper existimavi, pleraque Hebræorum adagia

e fue-
inem
, mos
ruffus
librio
as ait
sonus
inum
atem
pro-
num
gno-
β. v.
rovem
Fal-
agno
es. Et
nini-
sint,
nem
ola-
a in
tra-
nis
en-
triae
Ad
des
or-
est,
am

gia insulsa esse & frigida. Valde lentis maxillis edunt, quibus istæ delicæ sapiunt. Non sunt nauci, si admirabilem vim & felicitatem cogites, quæ in Græcis Latinisque est. Sed hæc præter rem sunt. Quam miseris modis sanctam gentem prophana afflictauerit natio, traditum in iis libris est, quibus Moisaicæ continentur leges. instabant duri operum exactores. in cessantium terga sævitum fustibus est. ibat cælo clamor virorum. Alii lateres condens urbibus coquere: quidam stipulas convectare, pars stercore egerere: postremo, cuncti servilibus officiis intenti ætatem agere. Iudæis in hujus rei memoriam etiam hodie in cœna Paschali puls quædam comeditur, quam peculiari nomine חֵטִיָּת appellat. Neque profecto alia causa est, cur Iuvenalis Iudæos Romæ semper cophinum scænumque habuisse dicat in suppellectili.

— Cophino scænoque relicto

*Arcanam Iudæa tremens mendicat in
aurem,*

Interpres legum Solymarum, & magna sacerdos

Arboris.

& antea quoque,

*Nunc sacri fontis nemus & delubra lo-
cantur*

Iudæis,

En
sta
tu
qu
ge
he
tal
tul
ex
ro
m
ci
ce
ci
M
cu
sp
de
m

v
p

*Iudais, quorum cophinus fœnumque
supellex.*

Enimvero cophinum fœnumque gestabant, cum quod fiscellis stercora lutumque portaverant in Ægypto, tum quia stipulis fœnoque usi erant ad fingendos lateres. Intererat eorum, per hæc monumenta cunctos docere mortales, quam aspera olim & fœda perculissent. Nemo illa poëtæ verba rectè explanavit, præterquam Philippus Berroaldus, inter Italos quondam apprimè eruditus vir. Satis gravem testem citavimus, Iuvenalem. Sed tamen procedat etiam alter, cuius sermones haud cinerem quæritant. Venustum est Martialis epigramma in Gelliam; quæ, cum honestissimas condiciones respuisset sæpe, tandem superbiæ pœnas dedit, & Iudæo nupsit, contemptissimo bipedum.

*Dum proavos, atavosque refers, &
nomina magna,*

Dum tibi noster eques sordida conditio est,

*Dum te posse negas, nisi lato, Gellia,
clavo*

Nubere, nupsisti, Gellia, cistifero.

Mendicabulum hominis, Iudæum, vocat cistiferum, qui cum fœno cophinoque perambulabat urbem. Nemo

mo

mo facile magnæ calamitatis obliuiscitur. Manebat alta mente repositum inclemens Ægyptiorum imperium. Cæterum, dixerat Abrahamo Deus fore, uti per quadringentos annos Ægyptiis seruirent Hebræi. quod secus cecidit. consilia enim in melius retulit, haud dubie misertus eorum. Ad hanc rem pertinet quod Chaldæus Targumistes scriptum reliquit: *Abbreviatum est tempus præfinitum propter merita patrum, qui comparati sunt montibus. & deminuit de tempore seruitutis centum & nonaginta annos propter iustitiam matrum, qua comparata sunt collibus.* Habebat ea ætas divinum virum Mosen, cujus auspiciis ex Ægypto evasit populus Hebræus, ingressusque iter longum est per desertissimas solitudines. Non fuit exeundi autor Hierosolymus aliquis aut Iudas; neque conquistum collectumque vulgus, tanquam invisum diis, alias in terras, monitu Hammonis, avexit Bocatoris rex: hariolatus est Cornelius Tacitus, atque ii omnes, qui hæc illum docuerunt. Sed nihil mirum est tam falsa prodidisse de Iudæis eos scriptores, qui sacra volumina nunquam inspexere. Odit profanum genus damnatque tenebris Deus: neque passus est profecto, uti sancti populi res cognoscerent

fe
ca
ve
m
sto
ca
di
ris
vi
ci
de
fu
ec
b
el
co
u
m
de
co
et
V
ti
fu

scerent etiam ab ea parte, quæ publica est. Extant apud Flavium Iosephum verba Demetrii: qui, mirante Ptolemaeo, cur Mosaicarum legum nec historici ulli, nec poëtæ meminissent, causam ejus rei contulit in magnitudinem negotii, quam angustia pectoris illorum non caperent. Ad hoc, divinitus pœnas dedisse ait, qui eas sollicitassent, Theopompum atque Theodecten. quippe illum mente, hunc visu esse orbatum. Quod si qui sint inter eos, qui de illis aliquid scripsere, pluribus modis labefactata ab illis veritas est. Nemo illorum quisquam est incorruptam fidem professus. Etenim, ut quædam vera sunt, ita singulis ferme aspersum mendaciolum est, & quidem malignum. Quocumque oculos conjeceris, tale quiddam deprehendes etiam in præstantissimis authoribus. Vel Iuvenalis, ecce, quam aliena effudit, cum de Iudæorum loqueretur superstitione?

*Romanas autem soliti cõtemnere leges,
Iudaicum ediscunt, & servant, ac metuunt jus,*

*Tradidit arcano quodcumque volumine
Moses:*

*Non monstrare vias, eadem nisi sacra
colenti,*

*Quæsitum ad fontem solos deducere
verpos.*

Vera falsis miscuit, plane uti confusa
res sit. Sane vero non fuit tanta amen-
tia Moses, ut hoc tam barbarum jus
introduceret. Quid fuisset aliud de ho-
mine in ferum animal transire, si non
hoc fuisset? Præclare ab Ennio di-
ctum est,

*Homo, qui erranti comiter monstrat
viam,*

*Quasi lumen de suo lumine accendat,
facit.*

*Nihilo minus ipsi lucet, cum illi accen-
derit.*

Natura ad humanitatem nos forma-
vit. hujus imperio petere & dare jube-
mur quæ posita in communi sunt.
Quidnam est igitur? injurii in Mosem
sunt, qui hoc illi affinxere. Diu post
tempora illius, cœpit hoc esse Iudæo-
rum primo vitium, dein mos quoque:
ut recte Hieronymus dixerit, *peiores esse
eos nunc, quam olim.* Fuit illis hinc ad-
versus omnes gentes hostile odium.
separati epulis, discreti cubilibus, alie-
nigenas, ut purgamentum, vitabant.
in summa mendicitate superbire, Dei
se gentem dicere, patriam religionem
& antiqua nomina jactare, denique
nihil

nihil moderati neque pensi habere.
 Profecto, insigniter invidos & zelotas
 oportet fuisse, qui decretum istud Hyrcani & Aristobuli tempore fecere,
 quod Rabbi Zacuth memorat in libro
 Iuchasin, ארור מי שילמד לבנו הכמה יוניר,
Maledictus sit, qui filium suum Græcorum instruxerit disciplinis. Ab eadem
 malevolentia fuit, quod tantopere indignati sint, legem Mosis fuisse Alexandria in profanum sermonem conversam, Philadelphi, optimi regis, iussu. dolorem quidem certe suum quotannis solenni jejunio ad viii Teveth facti sunt. Hæc mera ærugo erat, hic nigræ loliginis succus, qui animos eorum venenaverat. Sed non opus est tantas moles convehere ad refellendum, quod Tacitus falso dixit de Iudæorum exitu ex Ægypto. Faceflat Romanus scriptor, ubi vir divinus loquitur Moses, *ὅτι ὁ Διὸς δέλταιν γὰρ ὁ μῦθος.* quippe is testis est ex Iovis tabulis. Postquam in Arabum deserta ex Ægypto evaserant Israëlitæ, mire illis adfuit semper numinis clementia. Adjunt Rabbini tres fuisse insigni pietate homines, quibus tria maxima beneficia tulit accepta populus Israëli.
 מן בזכות משה עמוד ענין בזכות אהרן באר
 בזכות מרים מתה מרים נסתלקה הבאר וחורג
 להן

להן בזכות משה ואהרן מרת אהרן ונסחלק
 עמוד הענן חור להן בזכות משה מרת משה
 נסתלקו שלשתן ולא חזרו שניה שנאמר
 ואכחיו אה שלשת הרועים בירח אחרו
Manna illis contigit ob merita Mosi, co-
lumna nubis propter Aaronem, puitus
propter Miriam. Moriente Miriam, per-
it puteus. sed restitutus est propter Mo-
sem & Aaronem. Obiit Aaron, evanuit-
que columna nubis. reddita tamen est pro-
pter Mosem. At Mose extincto, sublata
sunt simul tria hæc. Scriptum enim extat,
excindam tres pastores mense uno. Verba,
 quæ citantur, Zachariæ sunt. Sequitur
 autem Rabbinicâ interpretationem,
 uti ego opinor, Hieronymus: atque
 insuper causam addit, cur uno mense
 obiisse eos dixerit vates, qui, ubi accu-
 rate rem exigis, potius uno ceciderunt
 anno. Ut ut hæc sunt, præpotens nu-
 minis vis fuit, quæ populum exulem
 & omnium rerum egenum, in asper-
 rimis locis tam diu sustentavit. Quod
 si jam illa intueare, quæ paulo post
 evenerunt, cum Cananzam ingressus
 Israel est; ibi vero, quot res gesta, tot
 miracula occurrunt. maximæ ho-
 stium copiæ parva manu fusæ: per al-
 tissimos fluvios siccis pedibus, velut
 continenti, pervium iter. oppidorum
 mœnia, nullo impellente, subversa.
 Quæ omnia ejusmodi sunt, uti vim
 eludant

elu
 m
 lis
 reg
 Io
 Ca
 hy
 nu
 cu
 Io
 est
 at
 in
 no
 ta
 ra
 tu
 ri
 ne
 qu
 ta
 du
 in
 te
 ge
 co
 pa
 lit
 H
 R
 H

eludant humani ingenii. Illud vero multo maximum est, quod etiam Solis cursum voce sua tardaverit per integrum diem summus populi ductor Iosue. Chaldæus Targumista Cantici Canticorum ait, Iosuen tunc cecinisse hymnum illum, qui ex decem, quos numerant, quintus est. Quid causæ sit, cur Iudæi, autoritate cuiusdam Rabbi Iose permoti, tradiderint hoc factum esse בִּירַח שֶׁל נִיסָן *Kalendus mensis Nisan*, atque in eam diem, præter solitum, incidisse æquinoctium; nos divinare non possumus: nisi quod profecto fatalis delirandi libido subegerit eos miraculi extenuare magnitudinem. Satius fuisset, ad venerabile rei mysterium stupere. Sed tandem habeat finem aliquando hæc dissertatio. Postquam igitur Cananensium potiti Israëlitarum sunt, diu Ecclesia communis fuit duodecim tribuum. nec ante mutatio incessit, quam Salomonis decessus inter dominandi avidos certamen ingens excitasset de regno. Ibi scissus in contraria studia sacer populus est, cum pars hæc Roboamum Salomonis filium, pars illa sequeretur Effraimitam Hieroboamum Nabatho genitum. A Roboamo Iudas & Benjamin stetit: ab Hieroboamo reliquæ decem tribus.

310 P. CVNAEI LIB. III.
ille Hierosolymam & finitima loca,
hic Sichemum tenuit. Ita duo regna
extitere: quorum alterum Iudaicum,
alterum est Israëliticum dictum. Ne-
que vero mansit intemerata religio,
quippe ad idolorum cultum tribus
suas averterat Hieroboamus, ut sa-
crorum dissimilitudo diffidium quo-
que auget infensarum partium. Qua-
re ex illa tempestate ad solos Iudæos
redacta Ecclesia est; quorum nomine
etiam Benjaminitæ propter summam,
quæ fuit inter eos, conjunctionem, ap-
pellantur. In libro quidem Esteris, Mar-
dochæus dictus Iudæus est, cum esse
de nepotibus Benjamini. id quod Rab-
bi Elias publicavit. Hæc est illa tanto-
pere celebrata Ecclesia Iudaica. cuius
quæfata, quæve mutationes fuerint,
paucis sic dixisse, ingens operæ præ-
tium fuit. Nunc ad alia pergimus.

C A P V T V.

De circumcissione. Quæ gentes olim fuerint circumcissæ. De Aegyptiis, Aethiopiis, & Colchis. Verba Ieremiæ de Aegyptiis à quorundam interpretatione vindicata. Pauli locus de iis, qui præputia reducunt, perperam ab Hieronymo intellectus. Immodicus assensus Hieronymi in libris adversus Iovinianum.

nianum. Hallucinatio ejusdem in verbis Iosua de repetita circumcissione. Cur circumcissio octavo die celebrata.

Per diu sane populus sanctus reliquas inter gentes nulla diversitate notabilis fuit. Noscebat suos, quos delegerat Deus; & ab his noscebatur. insignia & notæ aberant, quæ usurpari oculis possent. Primus Abrahamus, cui facta rerum maximarum spes erat, sacramentum accepit, cujus vi de futurorum eventu esset certus. Iussus est circumcidere suorum præputia, ejusque rei exemplum transmittere ad posteros; quibus eadem posita lex fuit. Nihil tam religiose observatum ab illis est. Sed imitata tamen morem hunc etiam aliæ gentes sunt. quæ res accuratissimos scriptores in errorem impulit. haud enim sciverunt ex qua sit origine hoc ductum. Herodotus ait solos omnium mortalium Aegyptios, Colchosque, & Aethiopes id fecisse. Syros verò, qui in Palæstina sunt, hoc est, Iudæos, ab Aegyptiis didicisse. neque verò dubitandum esse, cum hoc confiteantur illi ipsi Syri. Sed enim verò danda est errori huic venia. obscura enim propter vetustatem sunt rerum initia. Nos Abramum circumci-

sionis authorem cunctis Iudæis fuisse,
 non opinamur hercle, sed certò sci-
 mus. In hoc uno tamen Herodorum
 sua non fefellit divinatio, quod Aethiopes
 potius ab Aegyptiis, quàm hos
 ab illis accepisse morè existimat. Quippe
 primi Aegyptii Hebræos, quos sedibus
 suis exceperant, imitati sunt. Exinde
 res manavit ad finitimos, Colchos,
 Aethiopesque. Quoniam de prophanarum
 gentium circumcissione diximus, confutandus
 nobis est eruditissimus Rabinus, cujus extat
 liber in manibus hominum, qui Aruch dicitur.
 Magnum atque memorabile facinus inceptat,
 qui in animum induit ruspando ventilare
 quicquid errorum est in Rabinicis scriptis.
 Homines enim Hebræi, egregia eruditione,
 sagacique ingenio, cum sacri codicis sensa
 patrio sermone evoluta nobis darent, multa
 feliciter repererunt, quæ aliorum nunquam
 assecuta esset industria. Sed iidem rursus
 aut confidentia interdum aut ambitio
 interpretamenta quædam dictavit, quorum
 falsitatem incogitantibus deprehendere
 haud facile est, quia veris proxima sunt.
 Non ego nunc de allegoriis, mysteriisque,
 neque de fabulis loquor, quibus sua ipsi
 scripta miserum in modum infamaverunt.

verunt. monstra enim hæc sunt, in
 quæ si Hercules incidisset, putasset sibi
 tertium decimum laborem venisse.
 Sed eas dico interpretationes, quibus
 הפשוט, ut ipsi vocant, hoc est, *simplex*
verborum sententia explicatur. Hac e-
 nim parte soli Iudæi, ingratis omniũ
 gentium, tenent quendam principa-
 rum. Et nobis quidem de Iudaicarum
 interpretationum virtutibus vitiisque
 alio loco abunde dicitur. Nunc Iere-
 miæ recitabimus verba, ex quibus au-
 thor libri Aruch olim commentum
 fabricatus est, quod probavere ample-
 xique sunt hac ætate viri etuditissimi.
 Ait apud vatem Deus in capite nono:
Ecce, prope adsunt dies, cum animadver-
tam in omnes, qui circumcisi sunt cum
præputio. & addit, in quos animadver-
surus sit; In Aegyptios, & in Iudæos, in
Edomitas, & in Ammonitas, Moabitas-
que. Circumcisi cum præputio, ii sunt,
 inquit autor libri Aruch, qui postquam
 circumcisi essent, præputium attraxê-
 re. Tales autem erant Aegyptii, in-
 quit; quia circumcisi quidem erant,
 quo tempore vivebat Ioseph: at, illo
 mortuo, adduxerunt sibi præputium.
 Nempe hoc sentit Rabbinus, odio
 Israelitarum Aegyptios, ut obiit Ioseph,
 omisisse circumcisionis ritum,

314 P. CVNAEI LIB. III.
quem olim, vivente illo, ab ipsis didice-
rant. quin & ad hanc rem arte usos
esse ait, quæ abscissam cutem repara-
ret. noluisse enim eos quidquam com-
mune habere cum ea gente, quam per
se pridem pastoritio vitæ genere invi-
sam, ob unius tamen Iosephi merita
hactenus, sed ægrè hærere in parte reg-
ni siverant. Hæc est sententia præstan-
tissimi Rabbini, qui putat Aegyptios
non fuisse circumcisos, ex qua tempe-
state, relictis eorum finibus, in Palæsti-
nam concessere Israëlita. Sed non ita
est profectò. Etenim suo adhuc ævo
recutitam prisco more fuisse eam gen-
tem, Herodotus atque Strabo, & qui
diu post illos vixere, Hieronymus Am-
brosiusque memorant. Enimverò per-
peram intellexit scriptor Hebræus ver-
ba Ieremiæ, quorum interpretatio mi-
hi ea videtur optima, quæ est pervul-
gata. Scio equidem cum autore libri
Aruch etiam sentire V. C. Ioannem
Drusium, quo sumus magistro quon-
dam usi. Sed ille, quâ fuit animi æqui-
tate, dedisset ingenuo candori nostro
veniam. Etenim incorruptam liberta-
tem professi, sine amore, sine odio,
quid rectissimè dicatur, exquirimus.
Profectò, quoniam spiritus sacer cir-
cumcisos cum præputio appellat pri-
mùm

mum Aegyptios, dein Iudæos; interpretamentum istud de omisâ spretâque circumcissione, si ad Aegyptios refertur, falsum quidem est, ut jam ostendi, sed tamen colorem veri habet. at ubi Iudæos spectas, de quibus ibidem sermo est, jam nequaquam procedit commentum. Etenim is populus, etsi ad impietatem identidem prolapsus est, & Deum negligere, sacra profanaque omnia polluere didicit, circumcissionis ritum tamen retinuit constantissimè, eaque re gloriatus semper est usque ad ineptias, & cum derisu. Sed omisâ hac disceptatione, redeamus ad primam sanctissimi instituti causam, quam diximus hanc fuisse, uti populus Israëliticus aliqua diversitate nosceretur. Libet & alteram huic addere, quæ gravior certè, majorque est. Inter eas res, quæ Messiaë sacrificium figuraverunt, etiam sanguis ille fuit, qui præputiorum circumcissione fundebatur. Quoniam autem rerum soliditas inania pellit umbrarum, æquum fuit, ut, postquam Messiaë vultus terrarum orbi affulisset, eæ imagines tollerentur, in quibus fuerat olim mysterii huius occulta quædam significatio. Quare illâ tempestate vim suam circumcissio perdidit. Nam neque ii, qui ex prophanis

phanis

phanis gentibus venerati Messia sunt, præputia ponere necesse habuerunt, uti Ecclesiæ sacris initiarentur; & rursum Iudæis, si qui adorare eundem voluere, nihil quidquam officiebat, quod recutiti essent. Est super hac re luculentus divi Pauli sermo ad Corinthios, in capite septimo primæ epistolæ. *περιτεμημένοι & τις ἐκλήθη; μή ἐπιπάδω. ἐν ἀκροβυστία τις ἐκλήθη; μή ὑπεριτεμεύω. ἢ ὑπεριτεμεύω ἔστι, ἢ ἡ ἀκροβυστία ἔστιν, ἀλλὰ τῆρησις ἐν ἑλῶν θεῶν.* *Circumcissus aliquis vocatus est? ne attrahat præputium. in præputio aliquis vocatus est? ne circumcidatur. Circumcisio nihil est, sed observatio mandatorum Dei.* Enimverò erant illo ævo quidam malè superstitiosi, qui, cum ex Iudaismo sese in Christianismum transferrent, usque adeò nulla Iudaici ritus superesse vestigia in corpore suo voluere, uti præputia quæ infantes amiserant, jam repararent viri. Ad eam autem rem medicorum usi operâ sunt. Quæ fuit profectò nimis anxiosa religio. Et jure igitur eam culpavit Apostolus. Sæpe subiit animū meum cogitatio, quoniam modo D. Hieronymum fugerit sententia verborum Pauli, cum tamen nihil illo viro eruditius viderit veterum ætas. Existimat ille,

per

per totum istum locum de calibatu
& de conjugio agi. Verba autem sic
interpretatur: *Eo, inquit, tempore, quo
vocatus es & credidisti, si circumciscus,
hoc est, caleb eras, noli ducere uxorem,
id est, noli adducere præputium, ne cir-
cumcisionis & pudicitia libertatem one-
res sarcina nuptiarum. Rursum, si in
præputio quis vocatus est, ne circumcida-
tur. Habebas uxorem, cum credidisti,
noli fidem putare causam disidii. in pa-
ce enim vocati sumus. Quæ de servis ad-
duntur à beato Apostolo, eodem pa-
cto explicat. Hæc, & his gemina, non
uno loco Hieronymus; sed præcipuè
in commentationibus, quas in Esaiam
edidit. Et verò, uti ostendat Pauli lo-
cum non esse verbo tenus, aut sine al-
legoria explicandum, disertè ait, *haud
esse potestatis nostræ, præputium addu-
cere post circumcisionem.* Nos Hiero-
nymo non opponemus illustrium me-
dicorum consensum, qui fieri id pos-
se affirmant, quod negitat ille. Satis
illum redarguit tot historiarum fides.
Quanquam hercle, quod in Macca-
bæorum libris scriptum est, filios
Tobiæ fecisse sibi præputia uti Græcis
essent similes, illud ipsum frigida in-
terpretatione pervertit. Atqui Flavius
Iosephus ejus rei tam certus est au-
thor,*

thor, uti addubitare amplius, non fit hominis sobrii. Enimverò ita res est. Abripuit Hieronymum, ultra quam satis est, calibis vitæ amor. Hanc enim ille uti mortalibus commendaret, omnia sollicitavit prophetarum atque apostolorum dicta, plerisque etiam vim fecit. Quemadmodum arquatis & veteriosis, lutea quæ non sunt, æquè ut lutea videntur: sic, cuius animo semel sedit pervicax opinio, desinit ille res verâ notione discernere, & quidquid obviam uspiam est, id omne inservire suæ causæ autumat. Certè quidem in libris adversus Iovinianum effertur sine habenis, exuberans exultansque. argumentorum verò delectum habuit nullum. Etenim, quod magnæ imprudentiæ est, cum multa se in pectus illius insinuarent, omnia, quæ animi calor admitterebat, in vulgus publicavit. Ita permagnum adiit nominis sui periculum. ut omittam, quod nimius fuerit cum in laude virginum, tum in vituperatione nuptiarum. Marcioni enim & Manichæo favere visus est: & dum unum latus protegit adversus Iovinianum, in altero vulnus accepit à spurcissimis hæreticis. Quare Pammachius, summus amicus eius, pleraque

que
se f
me
viro
acr
am
ma
ego
qui
diff
qui
po
ru
à p
str
ma
cifi
Ar
mi
ve
cil
jec
va
tes
qu
op
cir
qu
va
in
ce

que exemplaria suppressit. & ipse pro se scripsit apologiam, ad eò pulcrum medium fidius, uti jam in sanctissimo viro illud continentia vehemens & acre studium non feram modo, sed amem quoque. Quod enim plerique maledictum ingens existimant, eam ego laudem duco maximam. Modus quidem tenendus est, fateor: sed quia difficile est temperamentum, quidquid æquo plus futurum est, in hanc potius partem præponderet. Sed iterum longius, quàm decet, recessimus à proposito. crescet in immensum nostra commentatio, nisi in posterum magis pressè insistamus lineæ. Circumcisio per quadraginta annos, dum in Arabum desertis errabant Hebræi, ommissa est. Etenim, quoniam sæpe movenda castra erant, agrorum imbecillitas ex recenti vulnere moram injecisset profectio. Accedit, quod in vastissimis illis locis nullæ erant gentes, quibus misceretur sacer populus. quare distinctione & notis neutiquam opus erat. Interea tamen, quoniam circumcisos prosequeretur singularis quædam numinis benignitas, utique valde infelices videri possint, quos in solitudine natos fati vis extinxit acerbo funere. Sed nobis sacri codicis

con-

contextum acrius inspectantibus nulla adhuc reperta ratio est, cur in deserto crederemus aliquos periisse, qui nati ibidem essent. Illud constat, eorum omnium, quos ex Ægypto Moles eduxit, neminem, exceptis duobus, in Palæstinam venisse. Itaque, quod summus populi ductor Iosua, cum Iordanem transisset, Israëlitas denuò circumcidisse memoratur, id verò ad eos pertinet, qui circumcisi nondū fuere, quia nati in deserto erant. Repetita tamen circumcisio dicitur, quia revocabatur mos, qui usurpatus olim in Ægypto, ac dein intermissus, postremo penitus abierat in desuetudinem. At Hieronymus præter rem hîc se fatigat, & nodum quærit in scirpo, cum disputat, qualis ea fuerit circumcisio, quam repetiverit Iosua. *Nam si juxta literam illud accipimus, inquit, penitus stare non potest. non enim excisa pellicula iterum nascitur.* Aliqua via elabendum fuit. in rebus creperis fortissima quæque consilia tutissima sunt; & capienda hîc præcepta via est. Igitur, uti nobili aliquo facinore sese expediât, *cultellum quendam Evangelicum* fingit in hac iterata circumcisione; neque aliud hercle significari ait, nisi mundationem animorum. Est hæc non

non exigua hallucinatio. & tamen ipsi commentum placet. Cæterum, quod dixi eos, qui nati in deserto sunt, incolumes evasisse cunctos in Palæstinam, conjectura modo nostra est. putamus enim, non asserimus. Si qui tamen interea temporis, dum intermittebatur circumcisio, mortui forte sunt, his non minus propitium fuisse credimus numen, quam illis, queis natura finem vitæ fecit antequam institutus solennis hic ritus esset. Idem de infantibus quoque judicandum est, quos dulcis vitæ exsortes, & à matris ubere ante octavam lucem raptos, abstulit atra fors. Quapropter ridicula est verborum hodie supersticio, qui pueros sic extinctos, circumcidunt tamen apud sepulcrum. Quoniam omnia persequimur, (volumus quidem certe) dicendum est etiam, cur circumcisioni octavus sacratus dies sit. Nimis longe arcessitum est, quod plerique hîc de ætate octava ajunt, quæ vitæ æternæ redditura mortuos est. Mysteria ex rebus quibusque obviis & apertis effodere, eorum est, qui via hominum pervulgata sapere fastidiunt. Quæ res sæpe excidit in febriculosam putiditatem. Nos non inventionum acumen, sed rerum pondera amamus.

II.
ibus nul-
in deser-
è, qui na-
eorum
Moses e-
obus, in
iod sum-
n Iorda-
quò cir-
ò adeos
fuere,
ita ra-
evoca-
a in fa-
postre-
dinem.
sic se fa-
scirpo,
circum-
Nam si
inquit,
excisa
ria ela-
fortif-
sunt;
igitur,
expe-
licum
; ne-
nisi
hæc
non

Cunctæ animantes, cum recens nate sunt, quia brevem lucis usuram habere, & incertum adhuc est an vita illis vitalis sit, ante octavum diem vix in censu animantium æstimantur. ad hoc, nondum spurcitiæ diffluit, quæ ex utero illis, atque ex partu credita est adhærescere. Ea causa est, cur ex hoc genere mactari victimas sibi veterit Deus, cui ingratum est, quicquid semiperfectum aut impurum est. Extat edictum in Levitici capite vicesimo & secundo; *Bos, ovis, & capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ. die autem octavo & deinceps offerri poterunt domino.* Igitur, quoniam etiam circumcisio velut quoddam solenne sacrum fuit, per quod puerorum surgentem spem consecrabant numini, plane oportuit hinc eandem oportuni temporis legem esse. Placuit autem octavus dies, non ob arcani vim, quæ in numero esset: sed quia nec ante peragi sacer ille ritus potuit, & ut diutius differretur, haud necesse fuit. Quod si dies post octavum quivis alius ex parentum fuisset delectus libitu, jam metus erat ne supinitate hominum & socordia quotidie res in deterius iret. Ita enim fit in vitâ. Primum prolatatio & ignavia quædam

dam dulcedo allubescit: mox contemptio succedit atque neglectus. Neque vero ipse sabbati dies, si octavus à naturali esset, exceptus fuit, quamvis ab omni alio opere continerent tunc manus suas Iudæi. Verba facit hac de re ipse Messias in capite septimo Evangelii, quod scriptum reliquit Divus Ioannes. Quæ de circumcisione dicenda erant, persecuti pleraque sumus. nisi libêret nobis Thomam Aquinatem & alios præstantissimos quosdam scriptores refellere, qui circumcisioni adhibitum à Tzippora & Iosua cultellum ajunt, non ferreum, sed lapideum; eâque re significari Messiam, salutis auspitem, existumant, de quo divus Paulus illud pronuntiat, ἡ πέτρα ἡ ὄχις Χριστός. *petra autem erat Christus.* Sed nos ab hac porrigine unguis continebimus, cum positum in laude commentantium sit, rebus illustribus immorari. Cætera iis relinquenda sunt, qui palmarium petunt ex ignobili labore.

CAPUT VI.

*De religione Iudaorum. Cur Iudæi num-
bium & incerti numinis cultores ha-
biti olim sint. Quid illud in Petronii
Catalectis sit, cœli auriculas advoca-
re. Non esse id Cœlicolis dictum. Athe-
niensium calumnia in Socratem. Ara
ignoti Dei apud Athenienses. Iudæo-
rum inexpugnabilis constantia in unius
numinis cultu post templum secundum.*

ET si omnibus locis adest Deus, mor-
taliūque audire vota ubique po-
test; tamen edicto legis Mosaicæ fan-
citur est, uti, cum populus Hebræus
in Cananæam pervenisset, una modo
urbs esset, in qua sacra publica, priva-
taque, atque omnes cæremoniæ pera-
gerentur: illuc cuncti ex tribubus at-
que oppidis suis ad religionum solen-
nia convenirent: ibi primitias offer-
rent; Deum caste adirent; sanctæ vo-
ta redderent. Nos, quoniam de statu-
tis Mosaicis quædam diximus, utique
prætermittere jam hoc non possu-
mus, quod maxime habuit necessita-
tem legis. Extat illud edictum in capi-
te duodecimo Deuteronomii, perti-
nuitque ad solos Hebræos, quorum
infirmā mens ad cultum numinis fa-
cillime

cillime excitabatur, quum sacrificiis
 solennibus non dies magis stati, quam
 loca essent in quibus fierent. Religio-
 num sedes hæc, Hierosolyma fuit, post-
 quam Silonem spreverat Deus. Et ini-
 tio quidem tabernaculum quoddam
 erat, quod præsentior infidebat numi-
 nis vis. Tandem Salomo, rex sapien-
 tissimus, auspicato inauguratoque
 templum condidit immensæ opulen-
 tiæ. Ibi altare, & arca cum insignibus
 sacri fœderis erat: ad hoc, alia multa,
 quæ adjiciebant aliquid receptæ reli-
 gioni. Quisquis desideria sua numini
 exponere, quisquis vel opem ab illo,
 vel delictorum impetrare veniam vel-
 let, is ad templi atrium accedebat.
 nusquam magis propitius mortalium
 preces exaudiebat Deus. In Ioannis
 Euangelio Samaritana mulier ad Mes-
 siam ait, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν ἱερου-
 σόλυμῳ ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσ-
 κυνεῖν. Vos dicitis Hierosolymis esse lo-
 cum illum, ubi oporteat adorare. Et alibi
 dicitur, ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς
 τὸ ἱερόν προσεύξασθαι, ὁ εἰς φαρι-
 σαῖον, ὁ ἕτερος τελῶντη. homines duo
 adscendebant in templum uti adorarent:
 unus Phariseus, & alter publicanus.
 Neque vero erant hac religione soluti,
 qui in dissitis locis vivebant, queisque

lai nu-
 res ha-
 Petronii
 dvoca-
 Athe-
 i. Ara
 Iudeo-
 unius
 dum.
 mor-
 ie po-
 e san-
 bræus
 modo
 priva-
 pera-
 as at-
 olen-
 offer-
 e vo-
 atu-
 ique
 oslū-
 lita-
 api-
 rti-
 um
 fa-
 ime

adire non contingebat sacram urbem, nam & illi, cum Deum adorabant, id quod unum in tali re fieri potuit, ad eadem Hierosolymitanam se convertabant. aliter nefas erat. Daniel quidem certe, Babylone, cum ter in diem genibus flexis supplicaret numini, fenestras cœnaculi aperiebat, locabatque se Hierosolymam versus. Ipse Salomo, in sacro illo carmine, quo constructam à se pulcherrimi operis molem dedicabat, plane futurum spondit, ut posterius ad templum sese obverterent, quoties aut ab hoste capti in alias terras abducerentur, aut malis afficerentur extra patriam. Verba ejus luculentissima extant in libro primo Regum, in capite octavo. Est etiam apud Ezechielem infensus Dei sermo in eos, qui tergis sanctuario oppositis Orientem adspiciebant precantes. Quem locum eruditissimus Rabbi Iarchi interpretatus est perquam feliciter. Porro, templi adyta, præter summum sacerdotum, videbat nemo. Primus Romanorum Cn. Pompeius, cum ex Asia victrices circumageret copias, debellatis in transitu Iudæis, templi penetravit intimos recessus. Ex illo tempore vulgatum est, inquit Tacitus, *vanam esse sedem, & inania arcana.* Enimvero

vero tenuerat antea mortaleis opinio, esse intus numen aliquod, Apin, Ammonemve, aut Anubin, cujus nomen inter ipsos modo notum pronuntiari apud exteros profanosque fas haud esset. At postquam Pompeius, jure victoriæ, adyta reseravit, palam omnibus factum est, de nihilo esse tot sacra, totque cæremonias, siquidem neminem Deum præcipue colerent. Hoc voluit Cornelius Tacitus: ex cujus sententia illud Lucani est explicandum;

— *Et dedita sacris*

Incerti Iudæa Dei.

Ab eadem fama jactatum vulgo in Iudæos est, esse eos nubium & cæli cultores. Certe apud Rabbinos, cum decem sint Dei nomina, in eorum numero השכינה *habitatio* ponitur & המקום *locus*, & השמים *cælum*. Quam usitata autem illis res esset, jurare per cælum, non potest ignorare qui divi Matthæi verba legit in capite quinto, ubi istum morem reprehendit servator hominum Messias. Cæterum, non possumus hic assentiri Iosepho Scaligero, viro illustrissimo, cujus admirabilem in omni doctrinæ genere excellentiam jure veneramur. Is, cum apud veteres scriptores crebra sit mentio sectæ cujusdam cœlicolarum, qui fuere

328 P. CYNÆI LIB. III.
semichristiani Iudæi, de iisdem putat
loqui Petronium in Catalectis,

*Iudaus licet, & porcinum numen ad-
oret,*

*Et cœli summas advocet auricu-
las: &c.*

Quod secus est. pertinet enim non ad
hæresin quandam sectamve Iudæo-
rum, sed ad Iudæos cunctos. Neque
aliter accipi potest ad, quod subji-
citur,

*Ni tamen & summas præciderit ingui-
nis oras,*

*Et nisi nudatum solverit arte ca-
put,*

*Exemptus populo, ¹graja migrabit ab
urbe,*

Et non jejuna sabbata lege premet.

Sanè fuit hoc commune convitium,
quod ridiculè confinxerunt Romani,
ut invidiam facerent Iudæis, quasi nil
præter aërem colerent, qui colere om-
nium aliarum gentium recusabant
deos. Sed non tunc primò id factum
est. Iam enim antea Athenienses quo-
que per summam malevolentiam, So-
cra-

¹ Legendum est sacrâ. vel, ut alii, gratâ.
sed prius malo.

oratis numina esse dixerunt nebulas,
& fluida elementa. Omnia, quæ Aristo-
phanes in scena lusit, nihil nisi vulgi
voces fuerunt,

Ω δέσποτ' ἀνάξ ἀμέτρητ' ἀήρ, ὃς
ἔχει τὴν γλῶσσο μετέωρον,

Λαμπρός τ' αἰθήρ, σεμνὴ τε θεῶν νεφέ-
λαι βροντήσιν ἐργαυνοί.

Et mox,

Αὐτὰ γὰρ θεοὶ μόνον εἰσὶ θεοί, τ' ἄλ-
λα ἢ πάντ' ἐσὶ

Φλύαρθ.

Spernebat vir sapientissimus eos Deos,
quos colebat civitas superstitionibus
obnoxia, religioni adversa. Hoc cuncti
cives ultum ivère putido maledicto.
Dum isthæc de Socrate scribimus, a-
liud nobis in mentem incidit, sed quod
magis ad propositum nostrum facit.
Proprium & peculiare vitium fuit A-
theniensium, laborare multitudine
numinum: usque adeò profectò, uti
etiam Israëlitarum verum illud & in-
effabile numen colerent, sed nescien-
tes. Aram enim posuère ἀγνώστῳ θεῷ,
ignoto Deo. De qua re extat narratio in
commentariis Actuum Apostolico-
rum, in capite decimo & septimo. Vi-
dit

dit hoc divus Paulus, & miseratus est, itaque iuvit eorum inscitiam, & fidenti oratione in medio Areopago ad cives dixit, ὃν ἀγνοῦντες δοσεῖσθε, τῆτον ἐγὼ χαλαγγέλλω ὑμῖν. *Quos vos ignorantes colitis, hunc ego vobis annuntio.* Non sine ratione hoc dixit Apostolus. Etenim, cum appellationes amplius non poterant reperire numinum, quæ colerent, colebant ignotum aliquod. quare cum nullus esset falsus Deus, cui posita Athenis non erat ara, restabat uti hic unus, qui ἀγνος & ignotus erat, esset verus. Nam divo Paulo quidem, qui talem fuisse affirmat inscriptionem, magis credimus, quàm Hieronymo, aliisque, qui de titulo nescio quid diversum tradunt. Iudaicæ religioni honorificum testimonium Tacitus, etsi aliud agens, dedit, cum ista scriberet, *Judai mente sola, unumque numen intelligunt, summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* Non poterat grandius aliquid homo paganus dixisse. Habet hoc sacratissimæ religionis majestas. ornamenta sua etiam ab illis capit, qui contempnunt. Sed id tamen sæpius factum est alia quadam ratione. Caius Agrippæ filius, Iudæam prætervehens, apud Hierosolymam non

non supplicaverat. Placuit numini, ut hoc, quod adolescens ex principe domo deliquerat, tota Roma lueret. quippe inopia, fames, & summa annonæ caritas urbem attrivit. itaque errorem suum Octavius agnovit, qui nepotem suum Caium collaudaverat. Certè admodum illustre pœnitentiæ documentum ab Octavio datum ex Agrippæ regis oratione ad Caligulam colligimus, quam Philo recitat in libro de legatione. Ait ille, sacrificia Hierosolymæ quotidie supremo Hebræorum Deo facta fuisse de pecunia Augusti. Ita iusserat is princeps, qui constantissimè per omnem vitam averfatus peregrinas cæremonias est. Nimis ridiculè faciunt, qui hîc in dubium vocant Agrippæ fidem. Etenim profectò homo Iudæus non impune tulisset tam futile mendacium, apud Caium, & in eâ urbe, ubi recens adhuc omnibus hærebat memoria Octavii. Non minus præclarum est, quod de Alexandro Magno refert Flavius Iosephus, in Antiquitatum libro undecimo. Sed non libet nobis omnia recitare. Satius est persequi quæ suggerit Tacitus noster. Inter cætera illud est: *Iudæi profanos credunt, qui Deum imagines mortalibus materiis in species homi-*

hominum effingant. Igitur nulla simulacra
 urbibus suis, nedum templi sunt. Putes
 Tacitum deditâ operâ Romanos suos stultitiæ
 damnare. adeo gravitatem asseverat, dum hæc
 dicit. At in Plinio haud idem studium videas.
 nam velut fauens publico errori illud dixit,
Iudæa gens, contumelia numinum insignis.
 Sunt in libris Mosaicis multa edicta, quibus
 idolorum veterur cultus. Ne aurum quidem
 idolis argentumve auferre fas fuit. Quamquam
 non potest violatæ legis reus videri summus
 rex David, qui capiti suo imposuit coronam
 Molochi, quippe acceperat à Iethæo Philistino
 & purgatum jam erat vitium rei, quæ dominum
 mutaverat, ac præda fuerat non hominis
 Hebræi, sed alienigenæ. Sæpe infractam
 Iudæorum admirati virtutem sumus, quos
 Romani compellere non potuerunt, ut
 imaginem reciperent Cæsaris. Subegerat
 rerum dominus populus non Iudæam modo,
 sed Asiam Africamque: & prolata jam
 tanti imperii reverentia ad illos quoque
 erat, qui alium solem, alia sydera
 intuebantur. Vna Iudæa aliquid
 negare ausa victoribus est, qui auferre
 vi, quod non impetrant, solent. quippe
 potestas, non modo

me
 cog
 cist
 est.
 in
 stit
 uti
 Ca
 rec
 Ac
 xil
 cia
 m
 qu
 cic
 fig
 se
 m
 di
 m
 in
 ap

D

modo si invitet, sed etiam si supplicet, cogi. Primum experimentum tenacissimi propositi datum sub Tiberio est. Sed tunc id modo agebatur, uti in urbe locarentur statuar. & cito destitit præfectus, cum non poterat hoc, uti erat cœptum, pertendere. Mox Caius etiam inferri templo voluit, & recusantibus minitatus extrema est. Accessit tandem numinis cœleste auxilium. quippe Petronius, qui provinciam tenebat, nuntium de Caii morte multo ante accepit, quam eas literas, quæ tribus mensibus ante scriptæ, excidium jubebant sacræ gentis. Et sane significaverant hoc Caio Iudæi, malle se cum urbe penitus deleri, quam admittere, quod foret contra edictum divinæ legis. Tanta cupido gloriosæ mortis non in proceribus modo, sed in plebe quoque, atque in mulierum apparuit sequiore sexu.

CAPVT VII.

De vatibus, deque divino afflatu. De Elia. An vates furore correpti, & mentis impotes fuerint, cum futura cernerent? Montani dogma, & muliercula fanatica, quas instruxit ille. De Delphicis vatibus, deque impostura, & artibus, quæ illis in usu. Ficta cum numine

mine colloquia. Hæreticorum veteres doli: & de Valente Arrianorum dnce. De Esaia, deque Ieremia. Iudeorum vesana opinio, Daniele vatum non esse annumerandum. Inutilis aliorum contentio super ea re. Crætetis affectata pauperies. Eliæ & Ioannis Baptistæ comparatio.

DVabus rebus, ante Messæ adventum, ad recta compellebatur sacer populus; legum sanctionibus, & oraculorum terrore. Itaque potissimam sacri codicis partem cum edicta Moisaica, tum vatum scripta occupavere. In divi Lucæ Evangelio dicitur divi cuidam purpurato, *Habent Moſen & prophetas. illos audiant.* Ac de legibus quidem antea dissertatio nobis fuit, nunc postulare res ipsa videtur, uti etiam de vatribus aliquid dicamus. Vates ii erant, qui iram numinis peccanti populo denuntiarent; quique miracula ederent, & futuros rerum prædicarent eventus. Inter vates insigniter eluxit sanctitas & celsa quædam virtus Eliæ, qui, uti Deum totum admitteret, hominem exuerat: & cum in desertis locis duram atque asperam ageret vitam, ad civium cœtus non adibat, nisi ut corrigeret, Eliæ vaticinia plera-

ple
cile
Reg
lum
illu
No
nu
ata
Ha
lib
mu
no
fac
ca
pr
est
qu
qu
pe
qu
cu
tra
hæ
me
pra
cul
ca
res
mi
uf
qu

pleraque, cujus generis fuerint, difficile dictu est. pauca duntaxat in libris Regum sunt, sed quæ de Messia nullum perhibent testimonium. Scripta illius, si quæ fuere, Achabus suppressit. Non enim extant in manibus hominum. Cæteri ferme, quos sequens tulit ætas, oracula sua literis consignavere. Habent autem eorum libri tam infallibiles prædictiones earum rerum, quæ multis post seculis contigerunt, uti non alio argumento magis defendi sacra scripturæ debeat divinitas. Non ea scientia constare studiis, arte, aut præceptis potuit. quicquid dictum illic est, à numinis instinctu fuit. Zacharias quidem, Daniel, Ezechiel, quid aliud, quam cœli commercia habebant? Sæpe inter angelos esse se cernunt, loquuntur cum iis, populorum fata discunt. Ad summam, vere illis contigit, transilire mortalitatem suam. Atque hæc causa est, cur in libris eorum, sermo numinis ad eos ferme cum hac præfatione sit, *Audi, fili hominis.* periculum enim erat ne insolescerent, & caducæ sortis suæ fierent immemores. quicquid leve atque inane in animis est, inter res tantas atque tam inusitatas, sese extollit. Cæterum neutiquam est existimandum, fuisse vatum

men-

veteres
 m duce.
 daorum
 ibus non
 aliorum
 effectata
 Baptista

dven-
 sacer
 ora-
 imam
 a Mo-
 avere.
 diviti
 sen &
 egibus
 s fuit.
 r, uti
 s. Va-
 ccan-
 nira-
 radi-
 niter
 virtus
 nitte-
 n de-
 age-
 adi-
 cinia
 lera-

mentem extra se raptam, plane uti im-
 pos sui esset, atque ut ipsi ea nescirent,
 quæ loquerentur. *Spiritus vatum, ipsis
 subiectus est,* ait divus Paulus. quod se-
 cus esset, si frænos morderet, & re-
 ctorem suum raperet, ferretque extra
 rerum terminos. Celebre est illud Mel-
 siæ, *Multi vates cupierunt videre quæ vi-
 detis, & non viderunt; & audire, quæ
 auditis, & non audiverunt.* Sane desi-
 derare non potuissent, quæ penitus
 ignorabant. Res quidem præsentis
 oculis cernuntur: quod illis non con-
 tigit. at futuras mente intuiti sunt.
 Ioannem omnibus prophetis maio-
 rem ideo prædicavit Lucas, quod,
 quem cæteri venturum cognovere, il-
 le digito monstravit coram, dixitque,
Hic est. Hoc unum discrimen est. non
 ecstasis in illis, non animorum aliena-
 tio raptusve fuit. Montani delirium
 olim hoc fuit, quod ille obtrudere
 mortalibus nitebatur, uti fraudibus
 suis nubem objiceret. Maximillam
 enim & Priscam, mulierculas insanas
 & bacchantes, velut in scenam addu-
 xit, quæ in illo mimo partes secundas
 tractarent. Furere, & in compositis
 motibus agitari, eorum est, quorum
 os rabidum fatigat impurus genius,
 domatque corda & fingit premendo.
 Et si

Et
 bu
 go
 in
 re
 ct
 cis
 pe
 ne
 &
 co
 ni
 &
 ta
 ja
 ri
 m
 ne
 ex
 cu
 fi
 tr
 th
 ru
 so
 eu
 M
 re
 te
 ta
 p

Etſi huiusmodi homines ſane omni-
 bus ſeculis pauciores fuere, quam vul-
 go creditum eſt. Dolus plerumque, &
 impoſtura fuit. facile ſub perſona fu-
 ror ſimulatur: facilius quidem profe-
 cto, quam mens ſana. Vatis Delphi-
 cis quaſtui erant animi hominum ſu-
 perſtitione capti. Habebant per om-
 nem Græciam emiſſarios ſuos, qui res
 & fortunas cuiusque diſcerent. mox
 conſulti, reſpondebant cuique conve-
 nientia. Inerant tamen diſtis latebræ,
 & poterat eventibus interpretatio ap-
 tari. Marcus Tullius, cum diſputat cur
 jam pridem Pythii Apollinis ceſſave-
 rint oracula, cauſam adfert veriſſi-
 mam, quia minus eſſe creduli homi-
 nes cœpiſſent. Nam quod vetuſtate
 extinctam vim loci dicant, nihili eſſe,
 cum nulla vetuſtas vim divinam con-
 ficiat: ac Demoſthenem vero, ante
 trecentos annos recte iſtud dixiſſe, *Py-
 thium Φιλωπίδην*. Non pluriſ fue-
 runt Ammonis reſponſa, Prænesti-
 næ ſortes, & alia de hoc genere. Atque in
 eundem ordinem igitur adſcribimus
 Montani inſanas fœminas. Fuere hæ-
 reticis nimium uſitatae iſtiusmodi ar-
 tes. Qui opinionum fingunt porten-
 ta, nunquam illis bene procedit ince-
 ptum, niſi advocetur ex machina

Y

Deus

Quæ omnia eiusmodi sunt, uti Porphyrius, cui studium fuit isthæc eludere, nesciverit quo se verteret. quippe arguebat eum manifesta rerum fides. igitur ad calumniandum redactus est. quod ipsum adeo frigide fecit, uti cordatis hominibus gravedinem moverit & tussim. Defricanda hic nobis paulisper Iudæorum insulitas est. Prodidit jam olim sanctissimus Hieronymus, Daniele ab illis non inter vates, sed hagiographos poni. Mea sic est ratio, & sic animum induco meum, esse hoc ab illis perquam inepte factum; siquidem hercle tot & tam illustria sunt illius viri vaticinia. Et nuper quidem hæc res disceptandi causam dedit viris duobus hac ætate eruditissimis, cum vatem unus esse, alter haud sic sensisse Iudæos assereret. Quæ profecto contentio non est tanti. Ego, non quid fecerit olim vesana gens verporum, sed quam recte fecerit, id vero exquirendum arbitror. Quid autem affertur tandem, cur hoc laudemus? Ratio quidem aut causa nunquam à Iudæis exposita est. aut, si est, legisse me non memini nunc. At divinatur tamen, & conjectura fit, ut in re crepera. Nempe, audio, quia in aula atque in regum cultu ætatem egit: quia po-

liticus fuit, & vatem professus non est. Atqui nec professus hagiographum est. Et cur igitur illum hagiographis adscribere? Vtique hoc friget. Iam vero, quæ res vetet eundem amicitia principum florere, & simul vatem agere, nondum intelligo. Ipsi Rabbini, Iudæorum columina, vulgo illud ajunt, *אין הנבואה שורה על אדם עשיר* *Prophetiam non recubare nisi super divitem.* itaque suo se gladio confodiunt. & nos scimus, Davidem olim, aliosque, qui summum imperium tenebant, res futuras sacro afflatu cecinisse. Miseros vero vates, si nominis huius honorem nemo tulit, nisi qui cum baculo aut pera ambularet. Apud Aristotelem Crates, ambitiosus sapientiæ affectator, paupertate & fordidibus gloriatur illis verbis, *ὄσκιον οἶδα, πύρην δύναμιν ἢ λίαν ἔχει, φέρμων τε χοίνιξ.* *habet nescio quam vim pera, & lupinorum modius.* mendose profecto, me iudice. etsi ille veritus est peram quoque illam carmine celebrare, flexis leviter ad eam rem versibus Homericis, quibus nobilitata Creta est,

Πύρη τις γαῖ' ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι
τύφῳ,
Καλὴ καὶ πείρα, ὡς ἴριος, εἰδὲν
ἔχουσα.

Pera

*Pera est tellus quadam in medio nigri
fumi sita,*

*Pulchra, pinguisque, & undique ma-
dida, sed nihil habens.*

scilicet, quasi illuvies sapientiam gi-
gneret, aut bonam mentem. pluris
erat una Creta, quam ter mille peræ.
Sed nobis fas haud est inter seria joca-
ri. Illud iteramus, solennia delirasse
Iudæos, cum Daniele ex eo ordine
eximerent, quem ille maxime hone-
stat. Nunc ad propositum reverta-
mur. Vaticinatus est Daniel in exilio
Babylonico, quemadmodum & Za-
charias, Aggæusque, &, qui postre-
mo hos sequitur, Malachias. Qui vi-
ri ubi decessere, omnino vaticinandi
illa vis apud Iudæos cessavit. donec
tandem Ioannes Baptistes prodiit,
qui Malachiæ longo sed intervallo
proximus fuit. Is simul & vatum ul-
timus extitit, & euangelisantium pri-
mus. Vatem certe fuisse, significatum
est verbis cantici, quod apud Lucam
pater grandius ore mortali sonat, κη
σὺ παῖδ' ὄν ἀεφίτης ὑψίστης κληθί-
ση. ἀεπορεύση γὰρ ἀεὶ ἀεθώπης
κυρίας, ἐτοιμῶσαι ὁδὸς αὐτῆς. Tu ve-
ro, fili, propheta altissimi vocaberis. Eris
enim Domini anteambulo, uti viam illi
pares. Extat Malachiæ oraculum in

hæc verba editum, *Mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Iehovæ maximus & verendus.* Eliam illum optimus oraculorum interpretas Messias non esse alium, nisi Ioannem, indicavit. Est autem alteri alterius nomen commodatum à vate, propter summam, quæ inter utrosque est, similitudinem. Cinctura & vestis eadem fuit. Iesabelem ille, hic Herodiadem offenderat libertate increpationis. Vasta ambo & inculta loca, procul à mortalium profana multitudo, habitare: plane uti profectum ab illis videatur pium & laudabile veterum Eremitarum propositum. Adde, quod idem numinis afflatus, & eodem pacto utrumque inflammavit. Neque illud vane dictum ab angelo est, *in virtute Eliæ venturum.* Messias quidem, cum in monte quodam, discipulis coram, in cœlestem quendam habitum se indueret, Eliam ad familiarem sermonem adhibuit. id quod apprime gloriosum fuit. cæterum, qui Ioanni datus ab eodem honos est, haud minor erat. negat enim quenquam hominem natum esse, qui eum antecelleret. Ita ille acerrimus rerum iudex luculentum dedit testimonium ei homini, qui natus erat quidem omnium ultimus, sed

sed tamen vaticinari ante cœperat, quam natus esset: qui integritatis exemplar fuit, totus innoxius, totus sacer: denique, cujus apud sepulcrum Paula, fœmina sanctissima, vidit quondam dæmones cruciari. Hieronymo enim, qui illud indubitanter affirmat, haud deroganda fides est.

CAPVT VIII.

De Cabala, sive, de lege, qua scriptis mandata non est. Quo pacto ressecandi sint nodi, qui in locis parallelis latent. Quam sobrie utendum sit anagogis & mystica interpretatione. De Iudæis Karraitis, quorum factio præ cæteris cordata est, & fugitans ineptiarum. De opibus eorum.

LEgem Iudæi duplicem habent. quarum altera scriptis mandata, altera autem verbis duntaxat edita quondam est. Et de ea quidem quæ scripta est, pauca quædam, quæ offerebant se nobis antea, retulimus. Superest Lex altera, hoc est, Cabala, sive ea doctrina, quæ licet à summo numine tradita sit, tamen in tabulas relata non est, ob hanc causam, uti plebs Iudæica, quæ tunc adhuc rudimentorum decurrebat spatia, arcanos sacrorum

voluminum sensus admiraretur potius, quàm intelligeret. Didicerat Moses mystica quædam legis interpretamenta, dum in monte Choreb sermonem cum Deo fereret. Hæc post illum aliis data commissaque fuere, qui Spiritu sacro agebantur. Absit enim, uti nunc Cabalam appellem putida quædam deliria, & nugas plus quàm aniles, easve expositiones, quas ante Christi ævum, & diu post illud Iudæorum magistri quidam, febriculosi mortales, ceu mysteria alii aliis tradidere. Longè hoc aliud est. Ego veram Cabalam appello, mysticum intellectum earum rerum, quæ in sacris libris latent. Is intellectus, cum antea penes vates fuisset, sed non vulgandus mortalium seculis, tandem divino munere Apostolis & Euangeliorum concessus scriptoribus est, uti, quod diu latuerat, publica voce illorum proderetur universis. Itaque Cabalam, non cum vulgo eam dico, quam alii aliis tradidere, sed quam cœlitus acceperunt viri sancti. est enim *קבלה* *acceptio*. Divus Palus, qui ad pedes Gamalielis sederat, eaque didicerat omnia, propter quæ superbi-
 rent Iudæorum eruditissimi, tunc de-
 mum Rabbinicam didicit Cabalam;
 eum jam Apostolus factus, didicerat
 veram.

Veram. nesciebat enim antea, τὸν νόμον
 εἶναι πνευματικόν, *legem spiritualem*
 esse. Danda est mihi paulisper opera,
 uti hæc manifesta sint. In Numerorum
 libro quædam de principibus & duci-
 bus, deque tribunis & centurionibus
 referuntur. Ea narratio historica est.
 neque aliter tunc eam accepere He-
 bræi. At D. Paulus sublimiore sensu
 illa verba intellexit, &, quod illis inest
 secretum, publicavit, cum ad Ephesios
 scriberet, *esse in cælis principatus, esse do-*
minationes, esse potestates atque virtutes,
& alia ministeriorum vocabula. Etenim
 nefas sit, Paulum, qui sacra volumina
 accurate, si quisquam alius, perlegerat,
 quidquam dixisse, quod in illis scrip-
 tum non extaret. Non veremur nos
 hîc Hieronymum sequi, qui planè sic
 opinatus est. Verùm, age; proferamus
 alia quædam, quæ pluris sint. Certè il-
 lud confutari non potest, quod jam
 dicam. In Deuteronomii capite trice-
 simo, sapientissimus legislator Moses,
 extrema oratione, qua populum allo-
 cutus est, sic inquit, *Præceptum hoc,*
quod ego præcipio tibi hodie, non est occul-
tum à te, neque longinquum. non est in
cælis, ut dicas, quis ascendet nobis in cæ-
lum, & capiet illud nobis? neque est trans
mare, ut dicas, quis transibit mare,

& accipiet illud? propinquum est tibi
 verbum hoc valde, in ore tuo & in a-
 nimo tuo, ut facias illud. Nempe hoc
 ait, non esse Hebræis longe eundem,
 uti sciscitentur numinis voluntatem.
 quippe in medio eorum esse legem.
 Hæc omnia Divus Paulus in Epistola,
 quæ ad Romanos scripta est, in capite
 decimo, alio vorsum traxit, & de Evan-
 gelio interpretatus est. Ac primo qui-
 dem spectavit verba Mosis, quæ in Le-
 vitici capite decimo & octavo extant.
¹ Itaque ait, *Moses describit justitiam,*
quæ est ex lege, quod, qui præstiterit ea,
vivet per illa. Hic simplici sensu verba
 legislatoris accipit, uti sonant. Subji-
 cit dein alia ejusdem verba ex Deu-
 teronomio, non præter mentem qui-
 dem ejus, sed longe tamen aliter, quam
 intellecta non dicam ab Hebræis, sed
 à cunctis mortalibus fuerant usque in
 illum diem. ² *At, quæ ex fide est, justitia,*
ita dicit: ne dixeris, quis ascendet in
cælum, aut descendet in abyssum? prope
te enim verbum est in ore tuo, & in corde
tuo. Hoc est verbum illud fidei, quod præ-
dicamus. Valde errant, qui hic nihil
 nisi quandam esse verborum allusio-
 nem

¹ In epist. ad Rom. cap. 10. v. 5. ² Ad
 Hebr. cap. 10. vers. 6.

nem arbitrantur. Duplicem enim esse
 justitiam Apostolus, autore Mose, ait,
 alteram ex operibus, alteram ex fide.
 Vnum testimonium legislatoris citat,
 וְאֵת מִשְׁפָּחַי לְךָ, *uti sonat*: alterum Cabalice,
 וְאֵת מִשְׁפָּחַי לְךָ, hoc est, ex sensu quidem Mo-
 sis, sed mystico. nam postquam verba
 ejus retulit, addit, ¹ *Hoc est verbum illud
 fidei, quod predicamus.* Nos hujusmodi
 expositionis modum etsi non intelli-
 gimus, tamen, quia à spiritu Dei est,
 rectum esse credimus & verum. Etiam
 in verbis, quæ extant in capite secun-
 do Geneseos, agnoscimus Cabalam.
 Quod enim ibi dicitur, *relinquet homo
 patrem matremque, & adhærebit uxori,*
 ex illo ignotum mortalibus sacra-
 mentum revelat idem Apostolus, in
 capite quinto Epistolæ ad Ephesios:
*mysterium hoc magnum est: loquor au-
 tem de Christo & de Ecclesia.* Plura ejus-
 modi in illo luculento scripto sunt. Est
 enim profecto Epistola ad Ephesios
 plena mysticis atque abditis sensibus.
 id illi singulare contigit. Cæterum
 haud credendum est, Cabalæ esse lo-
 cum in solis legum libris. Latius enim
 ea res patet. Quidquid fatidici varum
 libri, quicquid hagiographa conti-
 nent, ejus est duplex significatio; una
 Y 6 nuda,

¹ *Ad Rom. cap. 10. v. 8.*

nuda, quæ פשוט recte dicitur, altera
 obscura latensque, quam vel אגומה vel
 פשוט appellare licet, quia eruenda, ve-
 stigandaque est. Vetus est Rabbinoro-
 rum verbum, אין מקרא יוצא מירי פשוטו,
 אבל יש לו פשוטו עם מדרשו ואינו יוצא
 מירי כל אחד מהן Sententiam duntaxat
 referre libet, ne nobis necesse sit ¹ Cap-
 taci. *Gen.* Nusquam, inquit, scriptu-
 ra est absque sensu simplici. sed habet pa-
 riter, ut mysticum, ita & simplicem. his
 duobus non est ut careat. In octavo Psal-
 mo, de hominum excellentia agitur,
 qui dominatum in cætera animantia
 tenent, & propemodum dii sunt ter-
 restres. At D. Paulus ² Davidem lo-
 cutum ait de altero mundo, deque
 Christo, qui illic rerum potitur. Ne-
 mini istud post natos homines in men-
 tem venisset. adeo diversa sunt. nunc
 nihil indagemus ultra. expositio Ca-
 balica est. hoc satis esto. Eadem arca-
 na edoctus Matthæus fuit. Etenim
 beatam virginem, metu Herodis, in
 Ægyptum asportasse filiolum, & mor-
 tuo rege rediisse ait, eaque re effectum
 esse id, quod olim prædixerat vates,
Ex Ægypto vocavi filium meum. At-
 qui

¹ Barbare loqui. ² Epist. ad Hebr.
 cap. 2. v. 5. & 6.

qu
 ga
 no
 tic
 A
 li
 ge
 qu
 st
 a
 a
 q
 n
 a
 l
 b
 q
 r
 f
 f
 i
 a
 v
 E
 o
 n
 v
 v
 n
 c
 c

qui Hofeas, quidquid se versant fati-
 gantque eruditi quidam interpretes,
 non de Messia, sed de populo Israëli-
 tico locutus illic est, quem eduxit ex
 Agypto quondam Deus, quemque fi-
 lium suum non semel alibi, & primo-
 genitum appellat. Itaque expositio,
 quæ apud Matthæum est, tota est my-
 stica & Cabalica. neque aliter profe-
 cto existimandum est, nisi vim facere
 apertæ orationi, aut fingere ipsi nobis
 quasdam chimæras volumus. Nihil
 nobis facilius esset, quam illud multis
 argumentis evincere. Sed breves esse
 laboramus. Profecto, nulla res omni-
 bus cordatis viris plus negotii facessit,
 quam recta interpretatio testimonio-
 rum, quæ ex lege & vatum ex libris in
 sua scripta transtulere Apostoli. quip-
 pe multa aliena videntur atque omni-
 no usurpata præter mentem Mosis
 atque vatum. quæ qui defendere alia
 via, quam ista, student, frustra sunt.
 Et tamen haud ignave jam ante à præ-
 claris viris elaboratum est, uti conso-
 nare omnia & quiddam habere con-
 venientiæ inter se atque similitudinis
 viderentur. Sed pace eorum dixerim,
 non explevere nobis animum. Nam
 qui hæc nihil nisi allusiones esse quas-
 dam volunt, nã illi haud intelligunt
 se ni-

se nimis frigide excusare Apostolos. Cur enim citant Mosis & vatum verba? nempe, si verum amamus, ob hanc causam, uti fidem faciant suis scriptis. At quam fidem facient, si mala fide usurpent authorum dicta? denique, si sensum eorum aut torqueant, aut, quod pejus est, pervertant? Adde, quod ipsi profitentur plerumque, se illos testes citare, & factum esse illud, quod illi quondam vaticinati erant. Bene atque in tempore jam ante dixi, clausum usque in eam diem fuisse sacræ scripturæ librum, cuius signacula solvit leo ille de tribu Iudæ. Hoc iterandum fuit. Scitum est istud, *δὲς ἡ τρεῖς τὸ κελὸν*, bis & ter repetatur quod pulchrum est. Enimvero, leo ille, Messias est, qui divina vi atque quadam inspiratione Apostolis dedit mysticum intellectum earum rerum, quas nemo quisquam assecutus fuerat. Nos ea, ad quæ mens nostra imbecilla haud ascendit, sola admiratione veneremur: & quoties causas rationesque istiusmodi probationum non cernimus, dicamus, Cabalam esse, non illam ineptam Iudæorum, sed hanc, cuius author Deus est. Hoc unum asyllum superest, ad quod confugere licet. Secus, nodos video inextricabiles, & implexa

implexa ænigmata, quæ dissolvere haud opis est nostræ. sed nec in alio quopiam esse eam ingenii vim opinamur. Diximus de mystica interpretatione, quod sentiebamus. sed addimus, haud promiscuam eam esse, nec plurimum, sed stare suis finibus. stat ea, inquam, intra Apostolos & Euangeliorum scriptores, quorum sunt commentationes *ἑρμηνεύσεις*. Nam quod postea sancti Ecclesiæ antistites idem illud imitati sunt, alia res est. nullum enim eorum inventum probare cogimur, nisi probe nobis ejus intellecta ratio sit. Ad Cabalæ divinitatem opus est, uti in hominis pectus vis cœlestis descendat. Non potest res tanta stare sine numine. Origenes, maximus sane vir, in anagogis tantum sibi permisit, uti modum excesserit, neutiquam verecunde. at Augustinus & Hieronymus pudentiores fuere. quare, ut nulla eorum commenta auctoritatem obtinent sacram, ita sunt pleraque tamen pulcherrima. Vel illud Hieronymi quam luculentum est, quod ideo referam, quia ad legis arcana, de quibus diximus hæcenus, pertinet. Dissertit super Matthæi verbis, quæ sunt in capite vicesimo & septimo, *Velum templi scissum est in duas partes, à summo us-*
que

que deorsum. Iuxta anagogen dicendum est, inquit, quod inclamante Iesu & emit-
tente spiritum, velum templi scissum sit,
& omnia legis revelata sint mysteria, ut,
quæ prius recondita tenebantur, universi
gentibus proderentur. In duas autem par-
tes, in vetus & novum testamentum: &
à summo usque deorsum: ab initio mundi,
quando homo conditus est, & reliqua, quæ
facta in medio, sacra narrat historia, us-
que ad consummationem mundi. Et qua-
rendum, quod velum templi scissum sit, ex-
terius, an interius? Mihi videtur in pas-
sione domini illud velum esse conscissum,
quod in tabernaculo & in templo foris po-
situm fuerat, & appellabatur exterius:
quia nunc ex parte videmus, & ex parte co-
gnoscimus. Cum autem venerit quod perfe-
ctum est, tunc & velum interius dirumpen-
dum est, ut omnia, quæ nunc nobis abscon-
dita sunt, domus Dei sacramenta videamus.
Hæc & erudita sunt, & pie excogitata.
Sane pleraque de hoc genere, quæ pri-
sci Patres scripsere, plus genii habent,
quam Iudæorum argutiæ, qui tamen
homines, plurima cum habeant erudi-
tionis præsidia, nihil intentatum reli-
querunt. Nimum ineptiunt plerique,
qui inter eos interpretati legem sunt,
superciliosi magistri, qui errores erro-
ribus tegunt, ne perpluant, & discipu-
los

lo
do
fin
eff
ne
T
Q
qu
fo
fa
ra
T
ha
co
ge
It
u
d
H
n
v
n
m
ru
ru

Q

los

los suos magna mercede unum hoc docent, *Nihil sapere*. Qui plurimos sui similes, hoc est, putidos & nugatores effecerint, ii primas tenent, & nomine admodum insolenti sese appellitant *טורביצי תורה*, quasi tu barbare dixeris, *Qui efficiunt uti lex recubet*, hoc est, quiescat inter eos, & sedem habeat in sola gente Iudaica. Est tamen eorum factio quædam cordatior. ii sunt Karraitæ, qui spretis hominum placitis, Talmudica præcepta pro nugamentis habent, & nihil admittunt, nisi sacri codicis contextum. Sed id hominum genus cæteris Iudæis invisissimum est. Itaque, cum sint oppido pauci, sed ad unum omnes ditissimi, filias suas cum dote summa vix dare nuptum queunt. Hoc, quia ab aliis proditum jam est, non referrem, nisi persæpe nobis movisset risum. Profecto usque adeo bonam mentem ejuravere putidissimi mortalium, uti malint pecuniam, rerum reginam, spernere, quam focerum habere non ineipientem.

CAPVT IX.

Quid de Messia perceptum cognitumve habuerint Hebraei in veteri Ecclesia. Tota res illa diligentius excussa. Quam pravo

pravo more omnia ad artem & ad formulas adstringantur.

IN superioribus libris, cum Iudæos, post Messiaæ adventum, spreto posthabitosque à numine diceremus, demonstravimus causam ejus rei fuisse summam illorum incredulitatem. Et sane quæ potuit esse desperatio perversitas, quam quod oculis ipsi suis, suisque auribus fidem haud habuerint, cum aderant jam non rerum testimonia signaque, sed res ipsæ? Vtique hoc vindicandum ultricibus pœnis fuit. Nunc libet nobis postliminio regredi in ea tempora, quibus Messiaæ beneficia per imagines modo figurasque, atque per vatum prædictiones significata quondam Hebræis sunt. Enimvero, cum insint in oraculis arcani sensus, cumque oppido arduum sit mortalibus res futuras, nedum earum umbras, intelligere, diu illud inter homines eruditissimos disceptatum est, quid de summo salutis auspice speraverit olim credideritve antiquior illa Hebræorum natio? Habet ea res magnum momentum ad rectam interpretationem totius sacri codicis. adeo late patet illius ambitus. est enim ubi Divus Paulus quædam diversa dicere videtur.

vi
pa
qu
sa
du
&
ri
re
st
se
g
n
r
f
e
r
i
c
r
i
:

videtur. atque eadem est velut discre-
 pantia species in aliorum scriptis. Ita-
 que excutienda hæc nobis sunt, haud
 sane in transcurso. Iuvat enim inter-
 dum philologorum spatia relinquere,
 & in his consistere, quæ sunt sublimio-
 ris contemplationis. Eatur, quo nos
 rerum magnitudo vocat. Nisi semel
 statuerimus, quod consilium in illis
 sequamur, semper æstuabimus. Di-
 gnus hic vindice nodus est. Et opinio-
 nes quidem aliorum non percensebi-
 mus. positæ enim in magna varietate
 sunt. & præterea, nemo dixit quod
 penitus placeret. Nos nihil cuiquam
 detrahentes, mediam quandam secuti
 rationem, patienti via pergemus ad ve-
 rum. Ac primo quidem de patriarchis
 deque vatibus dicamus, quos animi
 sui fiduciam in Messia posuisse, scien-
 tiamque habuisse summi mysterii, uti-
 que scimus pro certo. Tantæ rei co-
 gnitio, quoddam beneficium singula-
 re fuit, quod numinis quidem favor
 illis tribuerat, sed omnibus haud ex
 æquo. Minus enim clare hoc quidam
 sciverunt, etsi sciverunt tamen. Inter
 omnes, qui per illa tempora vixere,
 nemo fuit quisquam, qui plus credide-
 rit, quam Abramus. Itaque de illo per-
 quam magnifice ait istud servator ho-
 minum,

minum, *Abraam pater vester gessit ut videret diem istum meum: & vidit, ac gavisus est.* Quid potest pulchrius excogitari? Agitabat ille animo omnia magna atque excelsa: sed munimenta non habebat, quibus insisteret. orbitas enim ejus, quia sine liberis erat, spernebatur. Id angebat viri animum. Audivit vota ejus propitius *Deus*, & progeniem illi pollicitus est, quæ late regnaret. at ille statim hinc aliquid meditatus est, & fore intellexit uti ex se *Messias* oriretur. ita enim *divus Paulus*¹ interpretatur, *Abrahamo dictæ sunt promissiones, & semini ejus.* Non dicit, *Et seminibus*, ut de multis: sed *ut de uno, Et semini tuo, qui est Christus.* In eodem ordine *Iacobum, Davidem*, atque alios quosdam, sed paucos, locamus. Quæ cæteris contigit ejusdem rei cognitio, obscurior fuit. idque significatum est illo *Messia* dicto, quod antea quoque citavimus, *Multi vates & justi cupiverunt videre, quæ videtis, & non viderunt.* Vtique, quem venturum sciebant, cernere desiderabant. Hæc fides illorum fuit. Desideravit & *Abrahamus*. Hoc inter eos commune erat. At diversitas in eo est, quod vidit ille, quæ
videre

¹ *Ad Galat. cap. 3 vers. 16.*

vi
cu
Ha
va
ex
fac
sal
in
qu
ret
ria
Et
str
qu
qu
fu
est
ob
vu
tic
qu
ter
m
du
ve
no
far
pic
Pla

videre cæteris haud datum est. *Abraam cupiit videre, & vidit, letatusque est.* Hæc Abrami felicitas profecto non vatum modo, sed angelorum quoque excessit sortem. De qua re nos certos facit divi Petri isthæc oratio. ¹ *De qua salute inquisiverunt propheta, scrutantes in quod vel quale tempus prænuntius ille, qui in ipsis erat, spiritus Christi, declararet eventuras Christo perpeffiones, & gloriam illas consecuturam. quibus patefactum est, eos non sibi, sed nobis ea administrare, quæ nunc annuntiata sunt vobis, in quæ desiderant angeli introspicere.* De his, qui sanctæ gentis capita fuere, quique futura vaticinati sunt, ita habendum est, uti diximus. Atque id neutiquam obscurum est. At multitudinem & vulgus piorum si cogites, jam exquisitiore opus oratione est, uti expedias quid crediderint. Nobis haud committendum est, uti ullo pacto sequi videamur quosdam delirantium sectarum duces, homines vanissimos & spiritu vertiginis actos, quorum opinio est, non esse Iudæorum plebem transmissam in eum rerum statum, in quem pios cunctos vindicavit Messæ virtus. Plane enim contra sentimus. Certum est.

¹ In 1. epist. cap. 1. v. 10.

est, indubitatumque, quod Apostolus ait Hebræis suis, in capite nono, *ob id novi fœderis mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum pravationum, quæ fuerant sub prioro testamento, promissam æternam hereditatem acciperent, qui vocati erant.* Enimvero ait expiatum esse, quod ante deliquerant Iudæi. Neque alio pertinet, quod scribitur ad Galatas, in capite tertio, *Antequam venisset fides, sub legis presidio tenebamur, conclusi in eam fidem, quæ erat revelanda.* Hæc negare, id vero esset ad summum vecordiæ venisse. Non sumus tam imprudentes. Scimus illis obtigisse cœlestia bona. Sed de fide eorum, dispiciendum amplius est. Age igitur, primo consideremus, an non potuerint illis hæc omnia obtingere etiam sine sacra fide? Mox, ubi hoc palam fuerit, reliquum erit, uti & fuisse in illis aliquam fidem, & cuiusmodi ea fuerit, ostendamus. De priori capite sic statuimus; etiamsi multitudo nihil cognitum perceptumve habuisset de Messia, nihilo tamen minus cœlestem beatitudinem dari illis potuisse propter patriarchas, qui Messiam mente intuiti sunt, & fœderis hanc promissionem accepere à numine, *Ero Deus vester & posteritatis vestræ.* Hinc persæ-

persæpe Israëlitæ in sacro codice, cum
 veniam ab irato Deo, & insuper ma-
 gna impetrant beneficia, cœlesti voce
 monentur, uti hoc totum acceptum
 ferant majoribus suis, Abramo, Isaco,
 Iacobo. Creber ille sermo est in Penta-
 teucho, & in vatum scriptis. Porro
 fœderis illius, quod cum patriarchis
 sancitum diximus, sponsor Messias
 fuit, qui ob eam causam à vate appella-
 tur *angelus fœderis*. Quare, quod si mul-
 titudini Israëlitarum data sic salus es-
 set, propter Messiam data esset, pro-
 fuissetque hoc illis, quod majores eo-
 rum tantis promissis quondam habue-
 rant fidem. Et vero, qui hoc diceret,
 nihil faceret insolenter, siquidem
 etiam bene esse infantibus illis existi-
 mamus, quorum nascentia fata mors
 abrumpit in vitæ limine. valet enim
 illis ad salutem pietas parentum, us-
 que adeo certe, uti divus Paulus dicat,
 liberos, qui nati ex altero parente im-
 pio sunt, sanctos tamen esse propter
 alterius fidem. Locus est in epist. 1. ad
 Corinth. in c. 7. *Maritus incredulus
 sanctificatus est in uxore, & uxor incre-
 dula sanctificata est in viro. alioqui certe
 liberi vestri impuri essent. nunc autem,
 sancti sunt.* Non ignoro equidem, ex-
 tare scripta gravissimorum homi-
 num,

num,

stolus
 ob id
 inter-
 vari-
 testia-
 itatem
 nvero
 lique-
 quod
 ertio,
 brasi-
 que
 ro ef-
 Non
 as illis
 de eo.
 Age
 non
 ngere
 i hoc
 , suis-
 modi
 capi-
 o ni-
 uisset
 cele-
 uisse
 fiam
 nanc
 , Ero
 Hinc
 ersæ-

num, qui in infantibus, uti captus eorum est, inesse quandam sacrae fidei vim tradunt. Sed hoc tam fatuum est, ut flagris castigari dignum sit. Apostoli enim vox est, ^I ὅτι ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, *ex auditione fidem esse.* addamus nos, *etiam ab assensu.* Agant vero illi, quorum est istud delirium, & memoriam pueritiae suae, quoad possunt, repetant ultimam. Sane haud dicent se vel illo tempore, cum inter aequales primulum ludere inciperent, quicquam magnopere compertum habuisse de summo religionis mysterio. aut, si dixerint, tum vero mihi incedant cum manicata tunica. Ita decet profecto. nam ab incunabulis sapiunt. Cæterum, haud abs re est, quod Israelitas cum infantibus composui. Causa enim, cur numinis jussu in Arabum desertis per Moysen lata lex sit, hæc fuit, uti religionum ritus quidam caeremoniæque extarent, iisque se elementis infans solaretur populus, donec in terras venisset promissus majoribus ipsorum Messias. Præclare divus Paulus ad Galatas ait in hunc modum: *Lex transgressionum gratia addita est, usque dum venisset semen illud, cui facta est promiss-*

^I Ad Rom. 10. v. 17.

promissio. Et paulo post: Lex nos, velut pueros, manu duxit ad Christum. Sed apertissime, in cap. 4: Nos, cum essemus infantes, sub elementis mundi eramus in servitutem redacti. Ea elementa ibidem infirma & egena appellantur, quæ relinquere, & solidam veramque doctrinam capessere iussi sunt mortales, cum Messias venisset. quippe scriptum alibi est, Mortui cum Christo estis & defuncti elementis mundi. Quare, qui hodie supersunt Iudæi, non amplius pueri sunt, nec sub pædagogo vivunt. Atque adeo, non pertinent nunc ad eos illa beneficia, quæ olim rudi infantique plebi propter majores dari potuisse diximus. Venit enim ille dies, qui virile quiddam atque consummatum ab illis requirit. Ex his, quæ retulimus, constat, fœdus olim duplex fuisse. Alterum cum patriarchis factum est, idque sancivit Deus promissionibus, quæ de Messia sunt. Hinc illa sunt in epistola ad Galat. ¹ Abrahamo dictæ sunt promissiones. pactiorem autem confirmatam ante à Deo respectu Christi, Lex post annos 430 lata non facit irritam, ut aboleat promissionem. Et in commentariis Actuum Apostolicorum dicitur, Nos vobis, lata

Z portan-

¹ In cap. 3. vers. 16. & 17.

portantes, annuntiamus eam promissionem, qua facta Patribus est. Alterum fœdus cum multitudine pepigit Deus, sanxitque legislatione. In eo fœdere pariter, uti in priore, promissiones quasdam fecit Deus, sed earum rerum, quas ideo desperabat populus, quia vivere ex legis præscripto non poterat. Conanti enim officiebat naturæ infirmitas. Itaque quod scriptor Epistolæ ad Hebræos ait in capite octavo, *Christus excellentius ministerium sortitus est, quo præstantioris est fœderis intercessor, quod præstantioribus promissis sancitum est*: sane illic novi testamenti pactio non componitur cum fœdere, quod datum patriarchis est, sed cum eo, quod diu postea sancitum lege est. Locus ille obscurissimus est, & nisi commode sic, uti jam subjiciemus, explicetur, tenebras offundet sacræ scripturæ. Enimvero ita res est. Novi testamenti tabulæ haud promittunt res meliores, quam olim promissæ patriarchis fuere, neque *novum* dicitur testamentum, quasi veterem pactionem cum Abrahamo factam abroget, sed quia illius vi aboletur alterum illud fœdus, quod cccc xxx annis post priorem pactionem sancitum legibus est, in quo promissiones quidem fiunt populo,

pulo, sed quas *deteriores* appellat Apostolus, quia conditionem illis adjece-
 rat legislator, quam præstare nemo po-
 terat, *Qui fecerit ea, vivet in eis.* At de
 Abrahamo, cui in priorè pactione
 promissus Messias est, ait sacer spiritus
 in Genesi, *Credidit, & justus habitus est.*
 Hæc cum hunc in modum de priorè
 illo capite dici perquam probabiliter
 possint, pergamus ad alterum, pro-
 bebimusque fuisse olim quandam fidei
 vim in multitudine piorum. Ac primo
 quidem, quæ in universum vulgus
 Israelitarum credere necesse habuit, ea
 ferme istiusmodi sunt; Dei virtute res
 posse maximas & admirandas perfici;
 certa esse illius promissa: colendum il-
 lum non vultu & fronte, quibus simu-
 latio facillime sustinetur, sed animi
 obsequio: eam gloriam, eas opes esse
 pulcherrimas. Plura ejus generis refer-
 ri queunt, cum ejus rei multæ sint ma-
 gnæque affinitates. Sed nos nullis ter-
 minis eam circumscribimus. Ridicula
 superstitio est, de definitionibus sem-
 per sollicitum esse. Quædam enim
 haud recte limitantur. Ita rerum in-
 doles fert. Profecto doctores umbrati-
 ci, qui omnia in formulas includunt,
 sæpe in arctum desiliunt, unde pedem
 referre haud sinit pudor, & incepti
 Z 2 lex.

lex. Hinc discordia, iræque, & nulla modestia contentionis. Apostoli & Euangeliorum scriptores, si brevi usura lucis ad mortalium cœtus redirent, mirarentur ad libros suos interpretandos tot esse analyses methodosque, & ex sophistarum nugis tot insanas moles convectatas. Divina quædam res est in eorum scriptis. horrida illa simplicitas, quam olim tanto quisque felicius secutus est hercle, quanto propius tempora illorum attigit. Nunc, in hoc mundi senio, postquam intra famelicæ artis spatia sterimus, levibus atque inanibus præceptis effectum est, uti corpus divinæ sapientiæ enervaretur & caderet. Sed non est hic nobis declamandum. Ad fiduciam illam, quam in universum ponere in Dei virtute promissionibusque debuit gens Israelitica, pertinent verba disertissima Divi Pauli in epistola ad Hebræos, aut quocunque nomine appellandus is author est, qui epistolam scripsit ad Hebræos: ¹ *Nobis evangelizatum est, sicut & illis. Sed non profuit illis auditus sermo: quippe qui fide contemperatus non fuerit apud eos, qui audierant. Oratione usus est haud admodum adstricta.*

¹ cap. 4. v. 2.

Na. Nam, si veteres Israelitas spectes,
 Euangelismum appellat, promissio-
 nem quietarum sedium, quas in Ca-
 nanæa sibi fore intellexerant ii, qui
 cum Mose Ægyptum reliquerunt. Illis
 autem sedibus plerique haud potiti
 sunt, hanc ob causam, quia in vastissi-
 mo deserto, inter varios casus, rerum-
 que inter discrimina, identidem in-
 querelas quasdam & seditiosas voces
 erumpebat incauta mortalitas, neque
 durare fortiter, aut semet rebus serva-
 re lætioribus poterat. Paulo ante ¹ di-
 xit divinus scriptor, *Quibus autem iu-
 ravit, non ingressuros eos in requiem, nisi
 iis, qui non obedierant?* Nimirum hoc
 ait, exclusos fuisse eos, qui *immorigeri
 fuere*. Itaque fides, de qua ibi sermo est,
 fuit obsequium: incredulitas autem,
 contumacia erat & inobsequens ad-
 fectus. Sed incredulitatis illius indoles
 manifestior est in illis verbis, quæ ibi-
 dem ² scriptor epistolæ recitat ex Psal-
 mo nonagesimo & quinto: *In deserto
 tentaverunt me patres vestri, probave-
 runt me, & viderunt opera mea quadra-
 ginta annis. quapropter insensus fui natio-
 ni isti, & dixi: semper errant corde, ne-*
Z 3
que

¹ Hebr. cap. 3. vers. 18. ² Ad Hebr.
 cap. 3. vers. 9. & 10.

que cognoverunt vias meas. Rursum vero ibidem, atque ex eodem Psalmo, alterum quendam melioremque eruit euangelismum: cui quisquis fidem haberet, is non Cananæ sedes animo contemplaretur, sed æternam cœlestemque quietem, quam non Iosua, sed Messias, summus rex, suis civibus conficit. Hoc est ¹ in illis verbis, *si Iosua eos in requie collocasset, nequaquam de alio posthac die locutus fuisset. itaque reliquus est aliquis sabbatismus populo Dei.* Enimvero ait eos, qui Iosua duce in Cananæam venerunt, tamen propterea non frui cœlesti requie. Atqui jam dixit eos per fidem venisse in Cananæam. Ex quo profecto palam fit, fidem eam, quæ in Messiam est, haud ex omni parte eandem esse cum ista, quæ in universum Dei adhibetur promissionibus. Certe quidem ipse Moses prohibitus tranquillis Cananensium sedibus est, quia numinis diffidebat virtuti, cum saxum feriret. Hæc fuit mera incredulitas, & expresse id scriptum est in capite vicesimo Numerorum. at idem tamen ille quantam spem in Messix meritis habuerit, discimus ex illis verbis; ² *Moses majores divitias arbitra-*

¹ cap. 4. vers. 8. ² cap. 11. vers. 26.

arbitratus est probrum Christi, quam Ægyptiorum thesauros: concitabat enim oculos in mercedem, quæ sibi daretur. Itaque quidquid de veterum Israelitarum incredulitate in capite tertio & quarto dicit Apostolus, id vero caute accipiendum est. Monet enim sui seculi Hebræos, magnopere providendum esse, ne illis ad capeſſenda bona cœlestia obſit ſua incredulitas, quoniam profecto majores eorum, poſtquam Deum irritaviſſent, excluſi fuere beata illa regione, quæ meliorem hanc cœleſtemque patriam figurabat. Hæc eſt ſimpliciſſima interpretatio illius loci, ex quo nunquam fore ſperaveram uti me expedirem. Omnis iſte ſermo nihil aliud niſi levitatem vanitatemque Hebræorum ſignificat, qui in Arabum deſertis, vitio humani ingenii, sæpe lapſi graviter ſunt, & mala ſibi ſua accerſivere.

Quanquam haud fuit ſane majus animi robur in illis, qui terram promiſſam intraverunt, quique ſacra illuc & religionum tranſtulerunt cæremonias. Extant de eo populo querelæ numinis adeo multæ, uti in vatium libris utramque paginam faciant. Utique, ſi omnia perfequi vellemus, magna nos circumflueret rerum copia. Sed breviter rem edifferit Sulpicius Severus, epi-

scopus sanctissimus, & Augustino iudice, vir doctrina atque sapientia pol-
 lens. Ejus verba, quia elegantissima
 sunt, huc transcribam. *Semper Hebraei,*
inquit, in secundis rebus immemores ce-
lestium beneficiorum, idolis supplicabant:
in adversis, Deo. Vnde, cum reputare in
animo soleo, populum tot beneficiis Dei ob-
ligatum, tot cladibus, cum peccaret, coer-
ditum, expertumque & misericordiam &
severitatem Dei, nequaquam fuisse emen-
datum, & cum semper veniam erroris ac-
ciperet, semper peccasse post veniam: nihil
mirum videri potest, Christum ab his non
esse receptum, cum jam inde ab initio to-
ties in dominum rebelles deprehendantur.
magisque mirum est, illis semper peccan-
tibus, nunquam Dei, si quando eum im-
ploraverunt, defuisse clementiam. Satis
 diximus de fide, quam in universum
 Dei verbis commodare vetus Hebræo-
 rum debuit populus. Nunc tandem,
 quod caput rei erat, etiam illud dici-
 mus, plebem piorum olim, antequam
 Messias venisset, de Messia quiddam
 certum cognovisse atque credidisse. Id
 demonstrari paucissimis quidem testi-
 moniis, sed demonstrari tamen potest.
 In capite quarto Evangelii, quod scri-
 ptum à Ioanne est, muliercula Sama-
 ritana ex communi & recepta pridem
 homi-

hominum opinione, Messia, quem venisse ignorat, sic affatur, *Novimus Messiam venturum, cum venerit ille, omnia nobis annuntiabat.* Erant Samaritani residua pars Israelitarum, quos à ludæis olim Hieroboamus avulserat. itaque ignorare non poterant quod vulgo cuncti Hebræi super hac re senserunt. Luculenter Apostolus in capite undecimo epistolæ ad Hebræos, fidem eam describit, cujus vim ingentem in omnibus piis fuisse ait. Ejus descriptio est istiusmodi, *fides est illud, quo extant, quæ sperantur, & quæ demonstrat, quæ non videntur.* Subjicit exhinc, *ob hanc elogio ornati sunt prisca illi.* Post hæc, omnis ævi fastos percurrit. Fidei autem hujus laudem non summis modo populi ductoribus, sed plebi quoque Israeliticæ tribuit, quæ Dei jussis obsecuta, Ægyptum reliquit. ait enim: *per fidem transiverunt rubrum mare, velut per siccam terram.* Sane non possumus cogitare populum illum corpori tantum & sensibus fuisse deditum, cum eadem fides illi adscribatur, per quam alii heroes, qui in illo capite recensentur, Messiam & cœlestia contemplati sunt. Extat hercle ibi ¹ illud quod de

Z 5

Mose

¹ In Epist. ad Heb. cap. 11. v. 26.

Mose jam recitavimus, qui divitias *præ-*
tavit esse probrum Christi. Et de aliis ibi-
dem dicitur, *Secundū fidem mortui sunt*
isti omnes, eminus promissa consecrati, ac
professi se hospites & advenas esse in terra.
meliozem enim patriam expetebant, hoc
est, cœlestem. De Iosepho quoque illud
ibidem haud de nihilo est; *Per fidem*
Ioseph moriens de egressu filiorum Israel
meminit: deque ossibus suis mandavit.
Enimvero sciebat ille fore, ut in Ca-
nanensium sedibus olim Messia infantia
vagiret. itaque quiescere illic sua
ossa voluit. Alioqui valde hæc profecto
inepta sollicitudo fuisset hominis
sapientissimi. Quid enim interest quo
loco sepeliare, cum nec illud tua inter-
sit, an sepeliare? Semel hoc benefi-
cium dedit morientibus Deus. cœlo
teguntur, quos urna non tegit. Mæce-
nas, cætera vita mollissimus, hoc
unum viriliter dixit,

*Nec tumulum curo: sepelit natura
relictos.*

Nondum illud retuli, quod amplissi-
mis verbis de plebe Israelitica scribit
ad Corinthios D. Paulus; ¹ *patres nostri*
omnes eandem escam spiritualem ederunt,
& omnes eundem potum spirituales bi-
berunt.

¹ *In 1. epist. cap. 10. vers. 3. & 4.*

berunt. bibebant enim ex sequente spiritua-
 li petra. petra vero erat Christus. Etiam,
 quæ sequuntur mox, sine piaculo non
 possunt omitti: Ne tentemus Christum,
 sicut quidam patrum tentarunt, & à ser-
 pentibus perierunt. Iam pervenisse ad
 calcem videbamus, cum incidit in
 mentem nobis, nondum rem omnem
 nos enodavisse. Etenim extat Divi Pau-
 li oratio ad Corinthios, quæ confuta-
 re id omne videtur, quod hætenus di-
 ctum à nobis est. Verba sunt; ¹ *Moses*
imponebat velamen faciei suæ, ne intue-
rentur filii Israel eis τὸ τέλος ἡ καταρ-
γυμνός, in finem ejus, quod aboletur.
 Iam dubium neutiquam est, quin ve-
 lamen Moïsis, cæcitas sit Iudæorum.
 τὸ καταργεῖν, est lex, cuius vis
 nunc cessat. finis autem ἡ καταργεῖν
 est Messias. de quo scribitur ad Roma-
 nos; ² *τέλος νόμου Χριστός, finis legis*
est Christus. Sed profecto hæc res nul-
 lum momentum trahit, neque causæ
 est, cur sententiam mutemus. Non
 enim ait eruditissimus Apostolorum,
 Iudæos nihil de Christo cognovisse:
 sed hoc vult, nescivisse eos quodnam
 fuerit Dei consilium, cum legem fer-
 ret. Lex

¹ In 2 epist. cap. 3. vers. 13. ² In cap.
 10. vers. 4.

ret. Lex enim cæremoniæque omnes Christum spectabant. idque erat mysterium admirabile, & quod Iudæi de plebe olim haud intellexerunt. & tamen venturum Messiam, atque res lapsas fessasque restauraturum didicerant cuncti, ex vaticiniis utique, non ex lege. Hæc nos, quæ in sacro codice observamus de re intricatissima, ingenue sic publicare nequiquam veriti sumus. Diximus autem neque omnia, neque nihil. De singulis operose disputare, atque argutias serere, nostrum haud est, sed nec cuiusquam sani hominis. Non debet cælestis sapientia in has angustias ex sua maiestate detrahi. Nec vero ipsi, quibus hoc facere cura est, quidquam magnopere proficiunt. Nihil enim sibi, nisi flexus disponunt, quos cum magna molestia debeant relegere.

F I N I S.

